

הישיבה המאתים-ועשרים-ושתיים של הכנסת הרביעית

יום שלישי, י"ד שבט תשכ"א (31 ינואר 1961)
ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.00

א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מזכיר הכנסת מ. רוזטי:
ברשות היושב-ראש הנני מתכבד להודיע, כי היום הונח על שולחן הכנסת מטעם הממשלה, לקריאה ראשונה, חוק מט קניה (תיקון), תשכ"א—1961.

היו"ר ב. אידלסון:
הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. אבקש את מזכיר הכנסת להודיע על החוקים שהונחו על שולחן הכנסת.

ב. חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות), תשכ"א—1961 *

(קריאה שניה וקריאה שלישית)

בשעתו, אולי בהיסח הדעת ואולי מתוך אופטימיות ורצון טוב, שלא יהיו לעולם משפטים על עבירות שעונשן מוות. ביטלנו זאת בשעתו, אולי מתוך תקווה — ובכך הקדמנו את הרצון הטוב למציאות — שנוכל בכל זאת לבטל את יתר השריונים של עונש מוות.

אלה הם התיקונים שהכנסנו בחוק שלפנינו. להצעת החוק יש מספר הסתייגויות. עלי למסור כאן, שחבר הכנסת ניר הרויע שהוא מוותר על כל הסתייגויותיו.

זיו"ר ב. אידלסון:

נשמע את ההנמקות של המסתייגים. לראשונה — חבר הכנסת אברמוב, ואחריו — חבר הכנסת שופמן.

שניאור זלמן אברמוב (הציונים הכלליים):
אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ההסתייגות שיש לי הכבוד להציע לכנסת נועדה לצמצם את תחולת החוק שבו אנו דנים עתה רק לאותן עבירות שעונשן מוות הנובעות מן החוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם. תשי"ז—1950.

בשנת 1957, כאשר חוקקה הכנסת את חוק בתי המשפט, נתנה דעתה על הרכב בית משפט מחוזי, הן בעבירות שעונשן מוות. הכנסת היתה סבורה אז, כי בית משפט מחוזי, מורכב משלושה שופטים, מוסמך לדון בעבירות אלה. אני מקווה שכולנו תמימי דעים שבמשך ארבעת השנים שחלפו מאז חוקק חוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, לא הותרחש שום מאירע ולא חלה שום התמתחות אשר תאלץ אותנו לשקול מחדש אם יש לשנות אותו סעיף 15(א), אשר קבע הרכב של שלושה שופטים מחוזיים לעבירות שעונשן מוות.

אך אם יכולה להיות הצדקה, הצדקה כלישהיא. לשינוי הרכב בית המשפט המחוזי עליי העמדתו של שופט בית הדין העליון כאב בית דין, הרי זה רק לפשעים מיוחדים שעונשם מוות, ולא לגבי כל הפשעים שעונשם מוות. הצדקה זו אפשר למצוא רק לגבי אותם פשעים שנקבע להם עונש מוות בחוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם, תשי"ז—1950. חוק זה הוא מיוחד במינו, שכן הוא מטיל עונשים על מעשים אשר בזמן עשייתם לא היו פשעים לפי חוקי הארץ בה בוצעו, אך חומרתם, אכזריותם ובהמיותם של מעשים אלה, אשר אין להם דוגמה ומשל בתולדות האנושות עקבות

היו"ר ב. אידלסון:

אנו עוברים לסעיף כ"ב בסדר-היום — חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות), תשכ"א—1961, קריאה שניה ושלישית. רשות-הדיבור ליושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מבא לקריאה שניה ושלישית את חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות), תשכ"א—1961. ועדת החוקה הכניסה מספר שינויים בהצעת החוק, כפי שהוגשה עליידי הנמשלה, ואציין את העיקריים שבהם:

בסעיף 2 הכנסנו שינוי המכוון להבהיר ולקבוע ברורה, כי נשיא בית המשפט המחוזי, שבסמכותו נמצא הענין מאיהם ענינים שחוק זה חל עליהם, יקבע את הרכב בית המשפט, פרט לאב בית-הדין, יהא שופט בית-המשפט העליון, והוא ייקבע עליידי נשיא בית המשפט העליון. בקביעת ההרכב יהא נשיא בית המשפט המחוזי, שבסמכותו יידון הענין, חוטשי בקביעת אותם שני השופטים, ורק שיקוליו הניצ'טונים יקבעו מי ישב באותו בית משפט.

בסעיף 3 הכנסנו תיקון שיש בו כדי להבהיר כי יהיה רק פרוטוקול אחי. לפי הנוסח הקודם לא היה ברור אם הפרוטוקול יירשם עליידי אב בית הדין וגם בדרך אחרת, עליידי רושם או צקרן. הכוונה שיהיה פרוטוקול אחד שיירשם באחת מהדרכים הללו.

בסעיף 6 שינינו את הנוסח, כדי שיהיה ברור שאין סעיף זה יכול להתפרש כאילו הוא מונע תביעה אזרחית בענין הנדון אם תביעה זו הוגשה בנפרד. לכן שינינו ותיאמנו את נוסח הסעיף, כדי שיהיה ברור שבעבירות שחוק זה חל עליהן לא תוכל להיות תביעה אזרחית אגב הדיון הפלילי. אבל החוק לא ימנע הגשת תביעה אזרחית בנפרד. שיטה זו של תביעה אזרחית אגב משפט פלילי איננה שיטה מקובלת בכל הפרוצדורות הפליליות. בענין זה נהגנו לפי השיטה האנגלית ובניגוד לשיטה הצרפתית. השיטה האנגלית איננה נותנת אפשרות לתביעה אזרחית אגב שיפוט פלילי. בענין עבירות שעונשן מוות בחרנו בשיטה האנגלית, אבל הבטחנו שלא תיפגע זכותו של תובע אזרחי לתבוע את הנאשם בתביעה אזרחית בנפרד.

הכנסנו סעיף חדש להצעת החוק, סעיף 7, שבו נתנו תוקף לסעיף 38 בסקודת החוק הפלילי, 1936, אשר בוטל

להנמקתו של שר המשפטים, אשר הביא את החוק לקריאה ראשונה, ונימוקיו היו שניים :

ראשית, אמר שר המשפטים, כי עבירות שעונשן מוות הן כה רציניות שלא די בשיקול דעתו של שופט מחוזי, אפילו לא של נשיא בית המשפט המחוזי, ולכן צריך לקבוע שבמשפט כזה יהיה אב בית הדין שופט בית המשפט העליון. לכאורה נימוק רציני עד מאד.

הנימוק השני היה, שמכיוון שהמשפט יתקיים בבית המשפט המחוזי בירושלים ונשיאו של בית המשפט הזה הביע כביכול את דעתו ביחס לאייכמן בפסק דין שהוציא במשפט קסטנרגרינוולד, הרי כאילו פסל את עצמו בכך מלכהן כשיפט במשפט זה.

אלה היו שני הנימוקים העקרוניים.

השאלה היא עכשיו ; מה יש בתוך הנימוקים האלה ? אנסה לקבל את הנימוק של שר המשפטים, כי כאשר דנם אדם בעבירה שעונשה מוות דרוש שיקול-דעת מיוחד. אולם הייתי מבקש מחברי הכנסת לעיין בחוברת הכחולה ולראות מה נאמר בסעיף הראשון. שם נאמר, כי "חוק זה יחול על עבירות שעונשן מוות... למעט משפטים המובאים כדין לפני בית דין צבאי". מסתבר שבכתי דין צבאיים אפשר לדון חייל למות, ולפי חוקי החירום משנת 1945 יכולים בתי דין אלה אף לדון אזרחים למות, והרי במקרים כאלה יושב בית דין צבאי מיוחד, בהרכב של שלושה קצינים, שרק אחד מהם הוא משפטן, אפילו לא שופט, לא שופט בית משפט שלום, לא שופט בית משפט מחוזי, ועל אחת כמה וכמה לא שפט בית המשפט העליון. שאלתי: מה האפליה לרעה? מדוע רק במשפט אייכמן צריך לשבת שופט בית המשפט העליון? אם הבעיה של פסק דין מוות היא כה חמורה עד שהיא מחייבת השתתפותו של שופט בית המשפט העליון — האם רק בשביל משפט אייכמן? אזרחים שיובאו לדון לפי חוקי החירום משנת 1945, או חיילים, ותהיה עבירתם אשר תהיה, הרי היא לא תוכל להשתוות, אף לא בחלק המיליוני למה שעשה אייכמן, ובשבילים לא נחוץ ששופט בית המשפט העליון ישב בדין, אלא די בשלושה קצינים.

העליתי טענותי זו וכדי למנוע הסתייגות מצדי שינה הרכב בוועדה את הסעיף הזה באמרו שהוא יחול על "משפטים בבית משפט מחוזי". לכן אני מציע למחוק את המלים: "בבית משפט מחוזי", ולזכות זאת להוסיף בסעיף השני את הפיסקה הבאה: "על אף האמור בחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו—1955, ישמש שופט בית המשפט העליון אב בית דין של בית דין צבאי מיוחד".

אם הנימוקים שהביא שר המשפטים הם נימוקים כנים, אינני רואה כל סיבה שלא יקבל את התיקון שאני מציע. אם יתנגד לתיקון — אראה בכך הוכחה לאותם החששות שהזכרתי בעתונות וגם בכנסת עליידי חברי הכנסת מרירור, בקריאה הראשונה, שמשוהו אחר מסתתר מאחורי הצעת הממשלה, ולא אותם הנימוקים שהביא שר המשפטים.

אם אין מקבלים את התיקון הזה — אני מציע למחוק את הסעיף השני, אינני רואה כל סיבה לסטות מהמקובל במשפטים. אין לכך כל סיבה משפטית. יש לנו ארון בכל המשפטים במדינת ישראל, אולי לשר המשפטים אין ארון כזה, או יגיד זאת בפירושו. הבעיה איננה אם בית משפט בהשתתפותו של שופט עליון יהיה יותר טוב או יותר רע; יש חוק הקובע הרכבו של בית משפט ובכל החוקות הדמוקרטיות בעולם — ולנו אין עדיין חוקה — קיים איסור לשנות הרכבו של בית משפט. במסגרת זה אין המדובר דווקא

הדניים, מצדיקים הריגה מן הגורמים המקובלים בחוקי הע"מ הנאורים. רק הפשעים הבלתי-אנושיים שנעשו עליידי חיות טרף, שלצורך אפשרות הענשהם חוקקה הכנסת את חוק עשיית דין בנאצים ועוזריהם, מצדיקה כטיה מן הנוראות חוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, בדבר קביעת הרכב בית המשפט עליידי צירוף שופט בית המשפט העליון כאב בית דין.

מרחק עצום, פער שאין לגשר עליו, קיים בין אותם פשעים ופשעים שנקבע להם עונש מוות לפי חוק עשיית דין בנאצים ובעוזריהם, ובין פשעים ופשעים אחרים שנקבע להם עונש מוות, אלה הם סוגי אנשים וסוגי מעשים הנמצאים במישורים שונים בהחלט, וא לא להשוותם, אף מבחינת הטיפול הפרוצדוראלי בהם. נשאיר את אשר קבענו בחוק בתי המשפט, תשי"ז—1957, לגבי עבירות שעונשן מוות, ואילו את הטטיה מהחוק הזה ניחד אך ורק לאותן עבירות ברבריות ובלתי-אנושיות שלצורך אפשרות הענשתן חוקקה הכנסת את החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם, תש"ו—1950.

יוסף שופמן (תנועת החירות) :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, ברשות היושבתנו-אש אנמק את כל ההסתייגויות יחד.

לכולנו זכורה ההתעלות הנפשית שהשתררה בכנסת כאשר שמענו נפי ראש הממשלה את ההודעה המפתיעה, שאייכמן נמצא בתוך גבולות מדינת ישראל, ואם כי נמסרו פרטים נוספים בהודעה זו, שלא היו הזרים למדי, הרי לא שינה הדבר את מצב הרוחות בכנסת. ובקשר לכך סלחנו כולנו חסאים רבים לאותו השירות, שבמקורו זה מילא שירות לאומי ממדרגה ראשונה. ולכן גם יחס סיעתנו לכל העניינים הקשורים במשפטו של אייכמן נבע לא מגישה מפלגתית ; בענין זה היחה לנו גישה ממלכתית גרידא. ועל כן לא התנגדנו לחוק המיוחד שהרשה הבאת עירוריו לאייכמן מבחוץ. הבינונו צורך זה. כן הבינונו את הכורח לשלם את הכסף לסרונציוס ולא גרמנו לממשלה קשים בענין זה, על אף העובדה שהיה קל מאד בצורה דמיונית ומתקבלת על הדעת במדינה לצאת כנגד הפרוצידורה הזאת של משולם כסף יהודי לסניגורו של הר' צ'ה הונאצי. לא רצינו להקשות על הממשלה משום בחינה בהכנות למשפט הזה, למרות האופוזיציה שלנו לממשלה. לפיכך ציפינו שום לממ' שלה תהיה אותה גישה בלתי-מפלגתית לבעיות המרכזיות במשפטו של אייכמן, ואני מצטער מאד להגיד, כי התאכזבנו מאד בשעה שהביאה הממשלה הצעת חוק זו לכנסת החוק נקרא: חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות). אך עתון אחד, שהגילים לכנותו בשם העתון המכובד, כינה את החוק הזה בשם אחר. הוא צירף לשם החוק גם את שם משפחתו של אחד השופטים המעולים ביותר במדינה, בסברו כי נטיית השופט הזה היא שמסתתרת מאחורי ההוק הזה, המשתדל לכאורה לייצג בעיות כלליות.

הממשלה הציעה, כי במקום שופט מחוזי, המשמש כאב בית דין לפי החוק המחייב במדינה, במשפטים בשל עבירות שעונשן מיתה, יתמנה לתפקיד זה שופט בית המשפט העליון והוא יהיה אב בית דין.

שר-התחבורה י. בן-אהרן :

עכשיו לא הממשלה מציעה, אלא הוועדה.

יוסף שופמן (תנועת החירות) :

אני אומר : הציעה. יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומש"טט נמנע מלנמק עתה את החוק, ועל כן אני מוכרח להיוקק

השתתפותו של נשיא בית המשפט המחוזי בירושלים במשפט זה.

אני מבקש מאת הכנסת לקבל את הסתייגויותי.

הי"ר ב. אידלסון:

רשות הידיבור לחבר הכנסת סנה, להנמקת הסתייגויותי, ואחרי כך נשמע את דברי יושבראש ועדת החוקה, חוק ומשפט.

משה סנה (מק"י):

גברתי היושבת ראש, כנסת נכבדה. אני מציע שתי מחיי קות. האחת — של סעיף 2, המשנה את סדרי הרכב בית המשפט. אני רוצה להביא שני נימוקים: הראשון כללי ועקרונותי, והשני עניני וקונקרטי.

הנימוק הכללי העקרוני הוא, שזוהי התערבות של הרשות המבצעת בסמכותה של הרשות השיפוטית, ולא עוד אלא שהרשות המבצעת רוצה לשתף בחטא היה גם את הרשות המחוקקת. שהרי הרכבת בית המשפט היא סמכותו של נשיא בית המשפט המחוזי, ופה באה הממשלה ומבקשת את הכנסת להירצא זאת מידו, מפני שידוע לה איך ישתמש בסמכות הזאת. בכך הודה במפורש שר המשפטים. אם יש לשר המשפטם סיקול שנשיא בית המשפט המחוזי בירושלים אינו צריך להיות אב בית הדין במשפט אייכמן מפני שה א היה אב בית הדין במשפט קסטנר-גריןולד, ודאי שהוא רשאי להביא לפניו את ההרור הזה. אבל היות והסמכות השיפוטית — במקרה זה נשיא בית המשפט המחוזי — אינה מקבלת את הספק הזה ודוחה אותו, וזהו כעת המקרה, באה הממשלה ואומרת: אם כן, אתגבר עליך באמצעות הכנסת; עתה אני יודע כיצד תשתמש בסמכותך השיפוטית, ולכן אוציא אותה מינך ואעבינה לערכונה אחרת, לנשיא בית המשפט העליון.

זוהי התערבות גסה בסמכות המשפטית. כי סמכות שר שיפוטית היא לא רק הוצאת פסק הדין. זה רק סוף סוף. סמכות שיפוטית כוללת, מלבד פסק הדין ולפני הוצאתו — גם ניהול המשפט וגם הרכבת חבר השיפטים. גם זה הוא חלק בלתי נפרד של השיפוט. והנה, לצורך עניני מסויים, מטעם מסויים, לגבי אדם מסויים, באים וכופים עליו שלא יבצע את סמכותו בהתאם למצונו. יש בינינו די חילוקי דעות בשטחים רבים, אבל לא ציפיתי משר המשפטים הזה שיעשה את הדבר הזה.

שר-המשפטים פ. רוזן:

לא ציפיתי?

משה סנה (מק"י):

לא ציפיתי. מפני שאתה יודע שהחוק הזה בא להוציא סמכות שיפוטית מידי שופט, אך ורק מפני שדעתך אינה כדעתו.

שר-המשטרה ב. ש. שיטריט:

כל חוק משנה מצב, והממשלה יכולה להציע חוק כפי שאתה יכול לעשות זאת.

משה סנה (מק"י):

אני מבליג מלהגיב על ההערה הסרקסטית של שר המשפטים. לא אמרתי בהכללה, שלא ציפיתי לדבר כזה מהליברלים של המאה התשע-עשרה במחצית השנייה של המאה העשרים, אלא אמרתי שלא ציפיתי לכך משר המשפטים הזה. ואינני רוצה לתזור בי בסיזמות מן המחמאה הזאת, אם כי היתה זאת מחמאה שמתוך אכזבה.

במשפטו של אייכמן, או מה יהיה גורלו. אינני דואג להרכבו של בית המשפט שידון את אייכמן. אצלנו יש נטיה לשהק בתקדימים. אני חושש מפני תקדים אם בקשר למשפט אייכמן משנים את ההרכב, בניגוד לחוק. בכל הנושאים הדמוקרטיים, במקום שיש שלטון חוק ולא שלטון שרירות — אסור לשנות הרכבו של בית משפט. ואילו כאן, כל מי שרוצה מסתמך על הרוב בכנסת ומשנה את הזכויות העקרוניות של אדם הקובעות בשבילי בית המשפט מסויים. אני חושש מפני הנטיה של הסתמכות על תקדימים. ייתכן שיהיו אצלנו משפטים אחרים שבהם נהיה חרדים לגורלם של הנאשמים, לא כבמקרה זה אייכמן. אי אפשר לדעת מה יקרה, ואז יבוא שר המשפט טים הנוכחי או אחר ושוב יציע הרכב מיוחד. בית משפט מיוחד בשביל משפטים — זוהי רצף תלקקה מאד לכל מדינה.

אני מזוהר את הכנסת ואת הממשלה, כל עוד היא קיימת, מפני הצעד הזה. טוב תעשה הממשלה אם ברגע האחרון לפני ההצבעה על ההסתייגות תשקול עוד פעם את הצעד הזה, שביסודו יש נקמות בשופט שאיננו מוצא חן בעיני הממשלה. זוהי דרך של מדינה דמוקרטית להרכיב בית משפט? זה לא ענין של אייכמן; אנו דואגים לכל שאר האנשים העלולים אי פעם לעמוד לדין במדינת ישראל. אנו חוששים מפני אפשרות של בית משפט מיוחד אשר בשפתו של אייכמן יש לו שם מיוחד שצולצלו צורם — „זונדער-געריכטע". על דרך זו עולה ממשלת ישראל ומציעה לכנסת לשנות את החוק, מתוך נקמות קטנונית בשפט שאיננו מוצא חן בעיניה.

לשר המשפטים יש נימוק אחר כביכול — שנשיא בית המשפט המחוזי כבר הביע את דעתו. כנסת נכבדה, כאשר שופט כותב את פסק דינו הוא מסיק מסקנות מההוכחות של צד זה או זה, הוא שיקל בדעתו אילו הוכחות מתקבלות על דעתו, אבל יש מקרים שהוא קובע עובדה על סמך הסכמה של שני הצדדים. מה שנכתב על אייכמן באותו פסק דין של בית משפט מחוזי בענין קסטנר היה בבחינת מסקנית על סמך הודעות גם של נציגי התביעה וגם של הסניגור. זאת אומרת, השופט לא הביע דעתו, אלא ציין את המסקנית של שני הצדדים, מסקנות משותפות. ומבחינה משפטית יש כאן הבדל גדול. אי אפשר להגיד שבמקרה דגן הביע השופט את דעתו. הוא לא התווכח בוה עם שם צד, כי גם נציגי התביעה אמרו שאיכמן היה רוצח היהודים, וגם הסניגור מילא אריו. לא היו כאן זילוקי דעות. השופט לא היה צריך לבדוק פרטי ההוכחות, הוא לא שקל אותן, לא היתה מוטלת עליו חובה כזאת, כיוון שדעה זו היתה מוסכמת על שני הצדדים. האם זו הבעת דעה הפוסלת את השופט?

ויש כאן משהו יותר חמור. אבל רגש האחריות הממלכית תית שלי הוא יותר גדול מאשר של אלה שהביאו את הצעת החוק, ולכן לא אפשר כאן אותם הנימוקים שהבאנו אותם בוועדת החוקה, חוק ומשפט בקשר לענין זה, אלא אסתפק בזה שאציין כי זהו תקדים מסוכן מאד, זהו צעד מסוכן מאד במשפט זה ובכל הקונסטלציה הזאת. הממשלה עשתה חשבון לעצמה, אבל הרי יש עוד צד אחד שיופיע במשפט. צד זה יכול לטרוף את כל הקלפים, כפי שסודרו במשחק הזה ואשר לשם סאר ניתן לו השם: חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות). חוק זה הוא יותר חמור מכפי שהשופט נראה לעין.

ואני סונה שוב לממשלה, כל עוד היא קיימת, שהיא תוותר על התיקונים בסעיפים 1, 2 ו-6. שאר הסעיפים יתקבלו, ואין להם הסתייגויות. אלו הם סעיפים טכניים. לא כן הם הסעיף הראשון, השני והששי. כי אתם רוצים למנוע את התביעה האורחית מאותן סיבות שמנעתם את

-- חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוחת) (סנה, ברעם, ורהפטיג) --

שר-התחבורה י. בן-אהרן :

או מי יעשה זאת, חברי-הכנסת סנה?

משה סנה (מק"י) :

אין זו דאגתי ולא דאגתך. וזכותנו לאשר ולספול מוע' מדים, והיא נתונה בידי שר המשפטים. ואדם כזה, המדבר בעונות-מצח כזאת, צריך לפסול, זוהי הרגשת כל יהודי.

בשם הסיעה הקומוניסטית אני מציע למחוק גם את הסעיף המבטל את האפשרות של הגשת תביעות אזרחיות אגב המשפט הזה. השאלה אינה בהסדרה. אלה שיבואו לתבוע אינם מתכוונים לכסף; התביעה האזרחית הכספית היא רק סמלית. הכוונה היא שיבואו לפני המשפט תביעות בשם הניצולים מקיבוצים יהודיים מרחבי אירופה, ושיישמע קול התביעה ההיסטורית. הצורה של תביעה אזרחית היא רק צורה משפטית. למה למנוע זאת? מפני שזה יאריך את המשפט בכמה ימים, בכמה שבועות או אפילו בחודש-חוד' שנים? זה לא צריך לקבוע. למה לא לתת לנציגי יוצאי ארצות שונות מאירופה לבוא ולהגיש את התביעה המת-בטאת אמנם בצורה של תביעה אזרחית, אך תוכנה, הג' מקתה תהיה ועקת ההאשמה של יהדות אירופה נגד מרצחיה במישרין, נוסף על הקטיגוריה ועל התביעה בשם המדינה? מרוע לא לשנות למשפט זה אופי של משפט יהודי כללי?

בסיכום: התנהגותה של הממשלה בעריכת המשפט מעו' ררת דאגות רבות וחששות כבדים מאד. אני מציע לכנסת למחוק את שני הסעיפים האמורים, כדי להפיג לפחות חלק מהחששות.

היו"ר ב. אידלסון :

אבקש את יושב ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט לענות למסתייגים.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) :

ברשות היושב-ראש, מורי ורבותי. אמרתי פעם, בישי"ב בה אחרת, לגבי החוק הזה, שלו היתה אפשרות להימנע כיום, בשבועות אלה, בחודשים אלה, מכל חוק לתיקון חוק בתי המשפט או חוק דיני ענישה, בשעה שמשפט מסוים תלוי ועומד — הייתי שמח מאד. הייתי אומר שכל תיקון הוא עכשיו מיותר, כי הוא מתפרש שלא כהוגן, ויש הרבה אוי' בימי, יש גם הרבה לא-אויבים, שמפרשים אותו שלא כהוגן. לפיכך, לו אפשר היה, הייתי מיעץ לממשלה ולכנסת להש' תהל להימנע עכשיו מכל תיקון. אבל לצערי הרב אי-אפשר להימנע.

וראיה לחיזוק הטענה שאי-אפשר להימנע — אותם המסתייגים אשר הסתייגו פה, הזכירו חוק אחר שנתקבל בקשר לאותו משפט מסוים, שיבחו אותו וחיבו אותו. יתר על כן, בחוק זה שאני מביא לכנסת בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט — חוק שהוצע בשם הממשלה, פרי רעיונה, יזומתה ודרישתה של הממשלה, למרות שועדת החוקה מביאה אותו — יש סעיפים שאין להם הסתייגויות, ויש סעיפים אשר נתקבלו אפילו פה אחי. ולא אגלה סוד גדול אם אגיד, שיש פה סעיף אחד שהיתה לגביו התנגדות רק מצד אחד מחברי הוועדה, אבל היתה חזית סולידית כזאת מצד כל יתר חברי הוועדה, שאותו חבר, הואיל והוא ממלא איזה תפקיד באותה ועדה, ראה עצמו נאלץ להסיר את התנגדותו. אף חברי-הכנסת שופמן וכן חברי-הכנסת סנה היו בעד כל יתר הסעיפים; אף הם סבורים שמוכרח להיות תיקון.

רבתי, הרשו נא לי להעיר עוד הערה אחת כהקדמת. חברי-הכנסת שופמן ובעיקר חברי-הכנסת אברמוב וסנה

ובכן, זוהי התערבות גסה של הרשות המבצעת בעזרת הרשות המחוקקת, — אם יהיה לסעיף הגדון רוב בכנסת, וכנראה יהיה רוב — בסמכותה של הרשות השיפוטית ובכזו מצפוני של נשיא בית המשפט המחוזי.

זה לגבי הצד העקרוני. ואעבור עתה לצד העניני, הקונ' קרטי.

הממשלה פרסמה הודעה, שהמשפט הזה צריך להיות לא משפט ראווה, אלא משפט היסטורי. אני מסכים, אכן, נחוצה גישה היסטורית למשפט. ובכן, השופט העומד להיפסל למשפט זה גילה גישה היסטורית ומבט רחב ומעמיק ופתוס היסטורי לחיזוק השואה ולגורמיו. ואם זה יהיה משפט היסטורי, משמע שההיסטוריה תספר את תולדותיו, כלומר, גם את דרך עריכתו. היא לא תכתוב לטובה על עורכי המש' פט הזה, אם יועבר החוק הזה. ואני דואג לכך שיהיה רשום ב"דברי הכנסת" שהיה בין 120 חברי הכנסת מי שאמר לכם זאת. כיווד כשתעשה ההיסטוריה קונפרונטציה בין חוק מיוחד שבא לפסול את בנימין הלוי כאב בית דין וחוק מיוחד שבא להכשיר את סרוואציוס כסניגור, וכשתיבחן הת' נהגותכם כלפי פרקליט גרמני זה. בגלל ההתחצפות שלו צריך היה להראות לו מזמן את הדרך מכאן. כיצד הוא מעז לדבר אלינו? כאילו אנחנו החייבים? גם צורת הדיבור וגם תוכן הדיבור שלו פוגעים בכבודנו — מדוע אני צריך להי' פגע יותר מכם?

משה ברעם (מפא"י) :

שום איש אינו מבקש ממך להיפגע.

משה סנה (מק"י) :

אינני מבקש ממך להעיר הערות. אינני מדבר אליך.

משה ברעם (מפא"י) :

אלא אל מי?

משה סנה (מק"י) :

אל אלה שמבינים יותר ויש להם די הבחנה, מתי לשתוק ולא להפסיק.

סרוואציוס זה אומר לעתונאים בישראל: „מתי יגשו סוף-סוף לעריכת המשפט הזה? יש לי ענינים אחרים...". ואתם מטלפנים למר שנער ישידיע' לו שכבס מצאתם פתרון לקבלת דרישותיו, וכל העתונות מבשרת: הוא כבר חוזר, הוא התפייס...

שר-המשפטים פ. רוזן :

באמת לא צריך היה להודיע.

משה סנה (מק"י) :

יש בחוק סמכות להפסיק את הרשיון הניתן לעורך-דין זר באמצע המשפט, אם התנהגותו תחייב זאת. יש מקום לדעה, אדוני שר המשפטים, שהתנהגותו מחייבת זאת עוד לפני שהמשפט התחיל, והרגשה או אי-הרגשה זאת היא רק שאלה של עובי העור.

שר-המשפטים פ. רוזן :

הוא עוד לא קיבל את הרשיון.

משה סנה (מק"י) :

מצויין, ובכן אל תתנו לו. תראה לו את מקומו. שיי' שאר שם, עם גלובקה, שם מקומו.

דוד בר-רב-האי (מפא"י) :

יש לך מושגים...

המסוים רק בגלל הברבריות שבפסע, היה עיד איזה מקום להצעת חבר-הכנסת אברמוב, אולם גם זאת, לא רק לגבי חוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם. היה הגיון לו היה מציע להגביל את התיקון בשני החוקים: חוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם וחוק למניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם. הואיל והנימוק העיקרי של שינוי ההרכב, או של קביעת הרכב מיוחד בבית-המשפט שידון בעבירות אלה, הוא לא רק מידת הברבריות של הפשע, אלא גם חומרת העונש. משום שאנחנו סבורים שבמשכטים שבהם מאיים על הנאשם הפושע עונש מוות, צריך לתת לו שאנסה יותר טובה, צריך לאפשר לו להישפט בבית-משפט יותר חובב: עד כמה שאנשים יכולים בכלל להעריך מה זה יותר חשוב. כלומר, לא רק חומרת העבירה מכריעה בענין זה, אלא גם מידת העונש המאיימת על הנאשם. ואם מידת העונש היא עונש מוות, אין טעם להפלות בין נאשם אחד לבין נאשם שני. מה ההצדקה לכך שהנאשם בפשע מאד ברברי — לו ניתן אפשרות להישפט בבית-משפט יותר חשוב, או כפי שנקרא בספרי-משפט: יותר נעלה, ואילו לאדם שעשה פשע סחוט חמור, לפי ההערכה, פחות ברברי — לו לא ניתן את השאנסה הזאת? הרי הענין הזה, של שינוי ההרכב, או קביעת ההרכב המיוחד, אילי זה לטובתו של הנאשם. בכל אופן יש פה צד שהוא לטובתו של הנאשם ללא שום ספק. אם כך, מדוע אנתנו צרכים לדאוג לטובתו של נאשם ברברי ביותר ולא לדאוג לטובתו של נאשם בפשע פחות ברברי? אך הואיל ומגמתנו היתה בכלל לבטל את עונש המוות, כיוון שנקטנו עמדה שלילית לגבי עונש המוות, הרי אמרנו כי במשפטים בשל עבירות כגולה שלגביהן מאיים על הנאשם עונש מוות, צריך לחזק את ההרכב של בית המשפט ככל האפשר.

ועכשיו, רבותי, להסתייגויות של חברי-הכנסת שופמן וסנה לגבי סעיף 2. הם סבורים כי התיקון הזה בא בקשר למשפט המסויים הנועד, ביצונו להשיב על כך: זהו אמנם תיקון כללי, אבל זה כדרך המחוקק — שבא לידו מעשה והוא נזכר בהלכה. יש חוקים רבים כאלה, שלפעמים בגלל סיבה מסויימת מחוקקים חוק. כמובן, המחוקק דואג עד כמה שאפשר שזה לא יהיה חוק אדיהוק, שיהיה חוק כללי, והחוק הזה הוא חוק כללי, כי הוא מביא בהשגחן כל עבירה שעונשה מוות.

זאת ועוד. ברצוני להעיר לתשומת-לבם של חברי-הכנסת שופמן וסנה, שהם טועים אם הם חושבים שמסמכות בית המשפט כבר נקבעה. שלפי החוק הקיים כבר ידוע איזה בית משפט הוא המוסמך לדון במשפט המסויים. ולא היא. לפי החוק הקיים עדיין לא ברור איזה בית משפט מחוזי ידון בזה.

יוסף שופמן (תנועת החירות):

בנין "בית העם" — איפה הוא נמצא, בחיפה, בתל-אביב?

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

חבר-הכנסת שופמן, אתה משפטן, ואני מדבר על הצד המשפטי, לא על הצד העובדתי. לפי המצב המשפטי הקיים, לפי סעיף 4 של פקודת הפרוצדורה הפלילית (שפיטה על פי כתב אישום), הרי בעבירה שנעשתה מחוץ לסמכות הטריטוריאלי של איזה בית משפט מחוזי שהוא בארץ ישראל, הסמכות של בית המשפט המחוזי נקבעת על-ידי היועץ המשפטי, והוא בוחר בין בית המשפט המחוזי שבתחום שיטוט נתמס הנאשם או בין בית המשפט המחוזי בירושלים.

הזכירו פה את המשפט המסויים. והם חושבים שהצעת החוק הזאת, אף-על-פי שהיא תיקון כללי, היה לנו עיני מסחיה המשפט המסויים הזה, משפט איימן, והם ציינו גם שזה משפט היסטורי. חבר-הכנסת שופמן אמר, ובצדק, שאין לך ענין שבו יש מקום כה רב לדמוגיה כמו מסביב למשפט הזה, ואין לך משפט שבו מורגשת — וצריכה להיות מורגשת — מידה כה רבה של אחריות מצד נציגי העם כמו בקשר למשפט הזה.

זכורני שערב סיומה של מלחמת העולם השנייה — ישבתי פעם בניו-יורק במסיבת רעים עם כמה אנשים שעסקו בענין חקר פשעי הנאצים. אמר אחד מהם: כאשר תיגמר המלחמה — היה זה כמה שבועות לפני סיומה — ותבא שעת השחרור ואפשר יהיה לגשת למשפטים, התפקיד הראשון שלנו יהיה לאסוף חומר ביהם לאותם עשרות — הוא העריך שיש עשרות או אולי מאה — יהודים שנתנו יד לפשעים, ששייתפו פעולה אהם, שמתוך זה שרעדו, שחודו לעורם, נתנו יד לאותם פושעים כדי להציל את עצמם. אז אמרתי: רבותי, זוהי טעות חמורה ביותר אם אתם חושבים שזה התפקיד הראשי שלנו. בשעה שרצחו ונטבחו ששה מיליון יהודים, ויש לחפש את הפושעים הנאצים לרבותיהם ולמאות אלפיהם, ואולי הרבה יותר — ולא צדק אחד הכרופסורים החשובים ביותר, שהענין בראיין לעתון לפני כמה ימים, לומר שהיו אלה רק רבובות אחדות, בשעה שאנו צרכים לדאוג לגילוי אותם פושעים נאציים ולהביאם למשפט, היתה זו טעות חמורה מצדנו אם נרצה להפנות את כל זרקורי העולם וכל תשומת לב הציבור בעולם כולו לאותם קבנות אומללים של פושעים-בוגדים, אשר כדי להציל את עורם נתנו יד לפושעים. אמרתי להם: זוהי בעיה משנית ולא הבעיה העיקרית. ואמרתי עוד, שיתכן מאד שעל יד זה נגרום לכך, שבאותה טרגדיה גדולה, באותה טרגדיה שרק פושעים נאציים ספורים, לצערנו, באים על עונשם, — במקום לדאוג להבאתם למשפט, להבאתם לפלילים. להבאתם לעשיית צדק, נתחיל לאכול איש את בשר רעהו.

הואיל וכאן דובר על המשפט המסויים, מצאתי לנכון להעיר גם את ההערות הללו. ועכשיו כמה מלים לעצם החוק.

חבר-הכנסת אברמוב מציע שהחוק ייקרא חוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם, כלומר תיקון לחוק הזה. הא רוצה להגביל את ההוראות המובאות בחוק שלפנינו, שיתולו רק לגבי העבירות המפורטות בחוק לעשיית דין בנאצים וב-עוריהם. אינני יודע, חבר-הכנסת אברמוב, מהי ההצדקה של הגבלה זו. עבירות שעונשן מוות יש במדינה רק בשלושה חוקים, כלומר נשארו רק בשלושה חוקים לאחר שביטלנו את עונש המוות (אינני מדבר על תקנות לשעת-חירום) והם: חוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם, תשי"ג, חוק ברבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם, תשי"ג, וחוק לתיקון דיני העונשין (בסחון המדינה), תשי"ז. אולי תסביר לי, חבר-הכנסת אברמוב, האם יש אפשרות להבחין בין החוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם לבין החוק ברבר מניעתו וענישתו של הפשע השמדת עם? אלה הם שני דוקים מיאור סוג, אלא שהאחד מדבר על הפושעים שבעבר והשני מדבר על הפושעים שלהבא. אם אנחנו מתקנים פה את החוק ורוצים לקבוע הרכב מסויים ותיקונים מסויינים — ישנה הצדקה גם באותו חוק. אלא אתה יכול לומר שהחוק לתיקון דיני העונשין (בסחון המדינה) הוא מסוג אחר, אף על פי שהעבירות שבחוק זה גם כן חמורות ביותר.

רבותי, לו היתה כוונת החוק הזה לקבוע את ההרכב

חבר-הכנסת סנה הזכיר נימוק שני, נימוק קונקרטי. הוא אמר: הואיל והוא משפט היסטורי — צריכה להיות גישה היסטורית למשפט הזה. ולכן הוא רוצה שהשופט שכו" לנו כל כך מכבדים אותו יהיה באותו הרכב.

ראשית, הדבר תלוי באותו שופט, אם ישתתף באותו הרכב או לא. שנית, חבר-הכנסת סנה, אני חושב שבתי המשפט בארץ, השופטים והדיינים, כבר הוכיחו את אר תלותם, הוכיחו את ערכם, הוכיחו את רמתם והוכיחו את צדקתם במדינת ישראל. ואני חושב שתסכים אתי שלא נוכל להפלות בין שופט לשופט. כל השופטים אהובים ובורים, וברצוני להעיר, כך באמרי שאני מכיר, מוקיר ומעריך שופט אחד — אין זה משמע שהשני איננו ראוי להיקרה. ואני בטוח שכל השופטים שישבו באותו משפט תהיה להם הגישה ההיסטורית, הפרספקטיבה ההיסטורית, ובעיקר ההי ערכה והרצון הכביר לעשות צדק ולדלות את האמת כולה.

אבל חבר-הכנסת סנה הזכיר בקשר לכך גם את סלידתו מן הדרכים שבהן התחיל ללכת הסניגור, שעדיין לא קיבל את הרשיון, אך צריך לקבל בימים הקרובים ביותר את יפריהכוח להגן על הנאשם. אינני רוצה להיכנס להערכה זו. אני חושב שסניגור הוא תמיד הרבה יותר חפשי בדרכיו מן השופט, ואינני רוצה לבקר פה סניגור כיצד הוא מתנהג. אבל רציתי לשאול את חבר-הכנסת סנה — ויסלח לי מאד שאני שואל שאלה צדדית; אין זה מדרכי לשאול שאלות צדדיות, אבל במקרה זה אני עושה זאת: באלה הימים קראתי בעתונות קטעים ממאמר שהופיע בקשר למשפט אייכמן בעתון היוצא במוסקבה, בשם "טרוד". עדיין לא בדקתי אם זה נכון, אם באמת הופיע שם מאמר כזה או לא הופיע. אבל לאחר הידיעות שפורסמו בימים האחרונים על מאמרים אחרים שהופיעו שם, ושלאתר בדיקה הוכה באמת שהופיעו — כמו למשל המאמר על עלילת-הדם, שאחר-כך גינתה הממשלה הסובייטית את הענין בצורה כה ברורה והודיעה שתעניש את העבריינים — אני מניח שהמאמר הזה אמנם הופיע ב"טרוד". ואשר למה שנאמר באותו מאמר — אין לך דבר שממנו אפשר היה להיפגע יותר מאשר ממה שנאמר בו. שם נאמר שכל המשאומתן של אייכמן על החי לפת יהודים כדי להצילם וכדי לקבל תמורתם משאיות או אוטובוסים — היה מאמץ של העם היהודי כדי להילחם בממשלה הסובייטית. ולא שמעתי מפי חבר-הכנסת סנה שיעמוד —

משה סנה (מק"י):
 אתה טועה.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

— פה מעל בימת הכנסת ויגיד: נפגעתי עמוקות מהמאמר הזה. מן הדברים של עורך-דין סרוואצ'וס, שהוא סניגורו של הנאשם, שאמר משהו בדרך-ארץ או לא בדרך-ארץ — הוא נבגע עמוקות, ורוצה שכל העם ייפגע, ומן המאמר השטני ההוא, מעלילת-דם כזאת — לא הסתייג ולא אמר שנפגע.

משה סנה (מק"י):

מה שאמרת פה — לא קראת בשום מקום.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 זה קראתי בעתונות פה בארץ.

משה סנה (מק"י):

לא. קסטור איננו העם היהודי.

הנאשם המסויים נתפס במקום שאינו בתחום סמכותו הטרי טוריאלי של בית המשפט המחוזי בירושלים, והדבר נתון בידי היועץ המשפטי. הוא יכול לבחור בבית המשפט המחוזי בתל-אביב או בבית המשפט המחוזי בירושלים. אמנם כל אחד יודע שכונת היועץ המשפטי להביא את המשפט בירר שלים, אבל לפי החוק זה אינו קבוע.

אם כן, אל תאמרו שבאים פה לשנות את המצב החוקי הקיים; את המצב העובדתי — יתכן, לו היתה הרשות המבצעת — ולא הרשות המחוקקת — רוצה להתערב בצורה גסה, כפי שאומר חבר-הכנסת סנה. היתה יכולה להביא את המשפט לדיון בפני בית-משפט אחר, ואז — ליה כל התיקון הזה? אם כן, רבותי, אין זה נכון שהרשות המבצעת רוצה להתערב בצורה גסה בדרכי השיפוט. היא מביאה את הענין לפני הרשות המחוקקת, וזו מחוקקת בענין זה כפי שהיא מחוקקת בכלל, בכל בעיות הסמכות.

שנית, האם לגבי אותו משפט, התיקון הזה מוציא אותו מידי בית המשפט המחוזי? החוק משאיר את הסמכות, מבטיח את הסמכות לבית המשפט המחוזי הנדון ולנשיא בית המשפט המחוזי הנדון. הוא רק משהו אז ההרכב, שלישי ההרכב, על ידי כך שהיא מצרף לו גם שופט בית המשפט העליון שישמש כבית הדין. אבל ההרכב של בית המשפט ייקבע על-ידי נשיא בית המשפט המחוזי ולא על-ידי נשיא בית המשפט העליון ולא על-ידי אותו שופט בית המשפט העליון.

חבר-הכנסת סנה אמר, שיש לו שני נימוקים — נימוק עקרוני ונימוק קונקרטי — מדוע לא צריך לקבל את התיקון לסעיף 2. לא אכנס לנסתרות. "הנסתרות לה" אלו קינו והגני לוח לנו". לא אכנס לנימוקים הנסתרים שחבר-הכנסת סנה מתפש אותם. אבל שמענו את הנימוקים, ואני מדגיש גם פה: גם נימוקים אינם מחויבים אותי. גם נימוקים שנאמרו פה, אם על-ידי שר המשפטים ואם על-ידי המתחוכמים, אינם זולק של החוק שיתקבל כפי שיתקבל. אנו יכולים לשמוע כן תחת-ידעו של כל אחד כפרט. אני יכול רק לומר, הואיל וחבר-הכנסת סנה הזכיר גם שמות: אני מכיר, מוקיר ומעריך את השופט ד"ר בנימין הלוי, ואף לרוע לא פקפקתי ואינני מספק בכך שהסמכות היחידה לקבוע אם השופט הלוי צריך לשבת בהרכב זה או לא — היא השופט הלוי. הוא שירכיב את בית המשפט, ושיקולו היא בלבד ומצפונו הוא בלבד וכירעו גם הוא צריך לשבת במשפט או לא. ואני בטוח שאם הוא יחליט שלא לשבת בו — תהיה זו החלטה נכונה; ואם יחליט כן לשבת בו — אני בטוח שזה יהיה בשביל ההרכב הישג גדול.

משה סנה (מק"י):

שללו ממנו את האפשרות להיות אב בית הדין.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):

אתה יודע עד כמה אני לוחם בכנסת במשך כל השנים על הרכב בית דין של שלושה. ובהרכב של שלושה — כל השלושה מכריעים, לא אחד מכריע. אב בית הדין יכול להכריע רק בדרכי הניהול של המשפט; בענין זה יש לו לפעמים דעה מכריעה. אבל לעצם המשפט, לניהולו ולפסק הדין — יש לדעה של כל אחד אותו משקל. ואינני ראה בכך שום פגיעה מבחינת ההשפעה על המשפט וההכרעה על פסק הדין. אותו משקל יש לכל שופט; אין ליושבראש שום משקל-יותר לעומת שופט א-ר. על-כ"ל-פנים, לנשיא בית המשפט יש אטטורות, ורק לו, להכריע בדבר ההרכב. כי הרי לגבי שני שלישים של ההרכב הוא המכריע.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 בסוף דברי לסעיף 2 עוד הערה. אם מתקנים בחוק את הרכב בית המשפט באופן חלקי לגבי כל עבירות שעונשן מוות, בשעה שתלוי ועומד משפט אשר ייתכן שקיימת בו אפשרות של מתן פסק דין הגוזר עונש מוות, צריך ראשית כל להביא בחשבון את האינטרס של הנאשם: האם התיקון הוא לרעתו או לטובתו של הנאשם? אם זה לרעתו של הנאשם, אזי לדעתי זה פסול. פסול בכך אם מציעים תיקון לפני משפט או תוך כדי משפט נגד אדם שהתיקון יכול להיות לרעתו. אבל התיקון הזה הוא ללא שום ספק לטובתו של הנאשם, כי הוא עושה את הרכב בית המשפט לחשוב יותר.

(חבר־הכנסת י. שופמן קורא קריאת־ביניים)

היו"ר ב. אידלסון:

חבר־הכנסת שופמן, אני קוראת אותך בסדר. אין זו שאלה שאינך מבין. אתה מבין ויודע, אלא שאתה מתנגד. עליך לשמוע בשקט גם דברים שאתה מתנגד להם.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 אם נאשם בעבירה חמורה מבכר להישפט בפני בית משפט מחוזי ולא בפני בית משפט השלם, הרי זה מפני שכל נאשם בעבירה חמורה רוצה שישבו בדינו שופטים מדרגה יותר גבוהה. אין זה אומר ששופטי בית משפט שלום אינם יכולים להיות משפטיים בעלי אותה חשיבות ואותה דרגת ידיעה כמו שופטי בית משפט מחוזי. אבל לנאשם יש הרגשה יותר טובה אם הוא נשפט במקרים כאלה בפני בית משפט מחוזי ולא בפני בית משפט שלום. אם מציעים עכשיו להזק את הרכב בית המשפט המחוזי עלייך הוספת שופט של בית המשפט העליון, הרי זה כדי שתהיה לנאשם הרגשה יותר טובה. בכל אופן, אין זה פוגע בזכות הנאשם.

אריה בן־אליעזר (תנועת החירות):
 הוא ירגיש את עצמו שם כל כך טוב שלא ירצה לעזוב את בית המשפט.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 חבר־הכנסת בן־אליעזר איננו משפטן ואני מתאר לי שהוא אינו מבין את הניואנס הזה.

אין זה חידוש ישראלי. זה היה קיים בארץ־ישראל גם בימי המנדט וזה קיים באנגליה גם כיום. שבעבירות חמורות שעונשן מוות נכלל בהרכב בית המשפט גם שופט בית המשפט העליון. אפשר להסכים לתיקון המוצע או לא להסכים לו. אבל ודאי שאין בתיקון זה משום פגיעה בזכויות הנאשם.

אני עובר להסתייגות האחרונה — הסתייגות לסעיף 6 — בעניין הגשת תביעה אורחית. זו הסתייגות של חברי הכנסת שופמן וסנה, שנמקה רק עלייך חבר־הכנסת סנה. נדמה לי שחבר־הכנסת סנה טועה בהערכתו את משמעות התביעה האורחית אגב משפט פלילי. יש בענין זה שיטות שונות. השיטה האנגלית אינה נותנת אפשרות של תביעה אורחית אגב משפט פלילי ואילו השיטה הצרפתית נותנת אפשרות זו. השאלה אם אפשר אגב משפט פלילי לצרף תביעה אורחית, שנויה במחלוקת בתאוריה המשפטית.

מהי כוונת המשפטיים התומכים במתן אפשרות כזאת? אין הם תומכים באפשרות זו כדי שהתובע האורחית יעזור לקטיגור. אין זה תפקידו של התובע האורחית. הקטיגור יכול

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 אינני יודע, חבר־הכנסת סנה, אם אתו זמן שהיה אותו משאומתן, אילו היית אתה — לא היית עשה כל מה שבידך כדי להביא משאומתן כזה לכלל סיום. ואני עדיין מאמין שגם היום, אף אילו היית אז באותן הדעות של היום, אולי היית עושה זאת, והיית צריך להיות הראשון להיפגע מעלילת־דם כזאת.

משה סנה (מקי"י):

אנו מחולקים בענין זה.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 רבותי, עכשיו בא חבר־הכנסת שופמן, ועוד טענה יש לו נגד התיקון בסעיף 2, והיא: אם כבר לתקן — הוא רוצה שיתקנו שגם במשפטים לפי חוק שיפוט צבאי, שגם שם יש עבירות שעונשן מוות, יהיה אותן הרכב, כלומר שופט בית המשפט העליון ושני שופטים של בית המשפט המחוזי, או הרכב דומה.

אני רוצה להעיר הערה אחת לחבר־הכנסת שפמן: אין להקיש חוק זה לחוק שיפוט צבאי. נכון הדבר שהרכב בית המשפט לפי חוק שיפוט צבאי הוא שונה בהרבה מהרכב של בית משפט בשיפוט אזרחי. הוא שונה בהרבה והוא חמור בהרבה בכך ששם לא כל השלושה הם משפטיים, אלא אחד מהשלושה הוא משפטן, לא כל השלושה. אבל חומרתו היא קלילה; יש שם גם חמורה וגם קלה. ההוראה בחוק שלטיה יושבים שני שופטים לא משפטיים (שאינם חייבים להיות משפטיים) באה כדי להבטיח שישב באותו הרכב אדם מאותה דרגה של הנאשם, ולזה דאגו רק בשיפוט הצבאי, מתוך הנחה שאלו יבינו יותר ללב הנאשם. יתר על כן, בחוק שיפוט צבאי יש בטחונות כאלה שאינם בשיפוט האזרחי. שם שום פסק דין מוחל לא יכול להיות מבוצע, אלא אם כן אושר תחילה על־ידי שר הביטחון. רבותי, זה אינו נמצא בשיפוט האזרחי. מדוע, אם כן, אתם מקישים השיפוט הצבאי לשיפוט האזרחי? זו שיטה אחרת ודרך אחרת. לכן אין זו שאלה, שאם כאן מתקנים את הרכב מוכרחים לתקנו גם שם. אם רוצים לשנות משהו בשיפוט הצבאי, מדוע דווקא ביחס לאב בית הדין? טוב שגם שני השופטים האחרים יהיו משפטיים. אם כן, צריך לשנות את כל חוק השיפוט הצבאי. אני השתתפתי בעיבוד חוק השיפוט הצבאי. היתה ועדת משנה שעסקה בכך ואני הייתי חבר בה. אחד החברים הפעילים באותה ועדה היה חברו לסיעה של חבר־הכנסת שופמן, חבר־הכנסת בגין, והוא סמך ירו על כל אותם הסעיפים. לא היו אפילו הסתייגויות לסעיפים הללו.

יוסף שופמן (תנועת החירות):

או לא היתה הצעה לשנות את הרכב בית המשפט.

זרח ורהפטיג (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט):
 נכון. אבל אני רוצה שחבר־הכנסת שופמן יודה בשקט שאם רוצים לשנות את הרכבו של בית המשפט הצבאי, בעיית השתתפותו של שופט בית המשפט העליון כאב בית הדין אינה הבעיה החשובה ביותר. יש שם בעיות חשובות הרבה יותר. אם חבר־הכנסת שופמן רוצה לשנות שם את ההרכב, זה נתון ליוזמתו החקיקתית והרשות בידו גם להציע הצעת חוק בנידון. אבל אין לזה שום שייכות לבעיה הזאת.

יוסף שופמן (תנועת החירות):

יש שייכות מוסרית גדולה מאד, ואחז רוצה להתעלם ממנה.

יוכלו לשאת משפט זה אם ימשך שנים. אותה טרגדיה שהתביעה צריכה לגילל בבית המשפט, ושבדואי תעשה זאת, העצבים לא יוכלו לשאת אותה אם הדבר ימשך לאין קץ. אם זהו החשש שיש לחבר-הכנסת סנה, אני מצטרף להשש הזה. ייתכן שבגלל זה כדאי שהתביעה האזרחית תעבוד בנפרד.

אני יודע שחוק זה איננו חוק קל. זה חוק קשה. עצם הבעיה שהביאה לחוק הזה, היא בעיה טרגית ביותר, קשה ביותר.

משום כך אני רוצה לבקש מחברי הכנסת לדחות את ההסתייגויות. הבה נשתדל לשלוט על עצבינו. אני זווור על דבריו של חבר-הכנסת שופמן, שביקש כי בחוק אצלנו את מידת האחריות לעומת יצר ההתגרות.

הי"ר ב. אידלסון:

אנחנו עוברים עכשיו להצבעה.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת ש. ז. אברמוב לסעיף 1 לא נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת י. שופמן לסעיף 1 לא נתקבל.

סעיף 1, בנוסח הוועדה, נתקבל.

ההצעה של חבר-הכנסת י. שופמן ומ. סנה למחוק את סעיף 2 לא נתקבלה.

התיקון האלטרנטיבי של חבר-הכנסת י. שופמן לסעיף 2 לא נתקבל.

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הי"ר ב. אידלסון:

לסעיפים 3, 4, 5 אין הסתייגויות. נצביע עליהם.

הצבעה

סעיפים 3, 4, 5, בנוסח הוועדה, נתקבלו.

ההצעה של חבר-הכנסת י. שופמן ומ. סנה למחוק את סעיף 6 לא נתקבלה.

סעיף 6, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיפים 7, 8, בנוסח הוועדה, נתקבלו.

הי"ר ב. אידלסון:

אם אין התנגדות, נעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

בעד החוק — 39

נגד — 16

חוק בתי המשפט (עבירות שעונשן מוות), תשכ"א —
 1961, נתקבל.

לעמוד ברשות עצמו ולנהל בעצמו את המשפט, ואין הוא זקוק לעזרתו של התובע האזרחי; אין הוא זקוק לעוזרים בלתי קרואים. לא לשם כך ניתנת אפשרות לתובע האזרחי לפי שיטות משפטיות שונות לצרף את תביעתו למשפט פלילי. אם נותנים אפשרות כזאת, הרי זה רק משום דאגה לתובע האזרחי, לתביעתו, כי סוברים שיותר נוח יהיה לנפגע, לסובל עקב העבירה הפלילית לתבוע את הפיצויים אגב המשפט הפלילי ולא לנהל אחר-כך משפט אזרחי בנפרד. כי יש אומרים: מדוע יש לחייב את התובע האזרחי כי יתחיל את כל הענין מחדש, אם הוא יכול להצטרף למשפט הפלילי ובצורה זו לקבל את הפיצויים? אם זוהי הבעיה, הרי דווקא אותו משפט שחבר-הכנסת סנה דיבר עליה, עשוי לשמש דוגמה קלסית לכך שא לי לא כדאי לאפשר לתובע אזרחי להצטרף למשפט הפלילי, כי דווקא במשפט זה אין לתובעים האזרחיים אפשרות לקבל פיצויים אישיים מאותו הנאשם. כל תביעתם האזרחית אין לה ערך כספי של פיצויים. אם לתובע פיצויים, הרי לא מנאשם זה. לכן לא הסיכוי לקבל פיצויים הוא שדירך את התובעים האזרחיים להצטרף למשפט זה. אם כוונתם לעזור בזה ליועץ המשפטי, לקטיגור, אינני חושב שיש בזה צורך. הקטיגוריה תישש כמיטב יכולתה, ואנו מקווים שתהיה ראויה לאותו המשפט ההיסטורי.

לאחר שדוברתי עם היועץ המשפטי, אני יכול למסור הודעה מוסמכת. יש להניח שישנם תובעים אזרחיים, פרוסד פקטיביים, הרושבים שאם יעמידו שאלות במשפט זה, יוכלו לקבל חומר שיגלה ויוכיח עובדות, עלידי עדותו של האיש או עדות אנשים אחרים שיפיעו בנושכ זה, וזה יוכל להועיל להם אחר-כך במשפטיהם שלהם, בשעה שיגישו תביעתיהם הצודקות לפיצויים. ובכן, אם יש תובעים אזרחיים שיש להם שאלות כאלה — יוכלו למסור אותן ליועץ המשפטי והוא, תוך כדי ניהול המשפט, ישתדל לגלות את כל האמת. אם גילוי אמת זו יהיה בו אחר-כך תועלת לנפגעים — אדרבה. היועץ המשפטי יתן להם את העזרה הזאת אין התובעים האזרחיים צריכים להיפגע על ידי כך שלא יוכלו להופיע במשפט זה.

מה אומר חבר-הכנסת סנה? היא שאל: מדוע הציעה הממשלה לשלול את האפשרות של תביעה אזרחית אגב המשפט הפלילי? שמא מפני שהיא חששה שהתביעות האזרחיות יביאו לידי סחבת? ועל כך הוא אומר: מה בכך אם ימשך הענין עוד חודש או עוד חודשיים? צדק חבר-הכנסת סנה. תביעה אזרחית בנידון יכולה לגרום סחבת. ראשית, זו לא תהיה תביעה אזרחית אחת. אינך יכול לדעת אם תהיה זו תביעה אחת, או תהיינה 100 או אף 200 תביעות. יכולות להיות אפילו אלפי תביעות. מספר הקרבנות של רדיפות הנאצים מגיע לאלפים, לרבות ולמאות אלפים. לפי הפרוצדורה יכולה התביעה האזרחית גם תוך כדי מהלך המשפט להציג לפעמים שאלות, אבל עיקר עבודתה מתחיל בשלב הסופי. מאכן המסקנה שהסחבת יכולה להאריך את המשפט לא בחודשיים נוספים, אלא מי יודע אם לא לשנים נוספות.

אהיה האחרון להביע דעה כדי להשפיע על בית המשפט. אבל ברור לי כי ערכו של המשפט ההיסטורי היה הוא בכך שהמשפט יהיה מהיר. אינני חושב שעצבי העם היושב בציון

ג. חוק התקציב לשנת 1961/62, תשכ"א — 1961 (המשך הדיון)

נקלטו להיות יוצרים ובונים וחיים את חייהם התקינים, פחות או יותר, בארצם.

מכאן הגרעון המסחרי. חבריה הכנסת בדר בוחר לו תקיפות שונות. פעם הוא תובע אחריות לתקופה של שלוש שנים, פעם לתקופה של חמש שנים, פעם לתקופה של שתיים-עשרה שנים ופעם לתקופה של שנה אחת. על מה מתווכח עכשיו האיש הנבחר הזה? והנה — פתאים קפציה. כאשר מדברים על הגרעון המסחרי, כבר שוכחים את זה, אבל נשמעה טענה: הנה בשנה זו לא ירד הגרעון. אלא שכאן אירעה שכתה במנגנון הזכרון. בשנת 1960 פחת הגרעון ב־30 מיליון דולר, וגם בשנת 1961 — וזאת הסברתי הסבר היטב — לולא רכישות כמו אניות שזו רכישה לדור, או ציוד אחר מיוחד שאינני רוצה לדבר עליו כאן, ייתכן שגם כאן היה הגרעון המסחרי פוחת בעשרות מיליונים של דולרים. המדובר באניות, במטוסים.

חובות במטבחהוץ — וגם כאן שכתה חבריה הכנסת בדר את המספרים. בשנים 1954—1959 גדל החוב במטבחהוץ. חבריה הכנסת בדר שכתה להגיד שדווקא בשנה הזאת לא גדל החוב. כשנזכר הדבר, תוקפים שלוש-ארבע או אפילו שתיים-עשרה שנים, וכשלא נוה, לוקחים רק שנה אחת. בשנה הזאת לא גדל החוב.

יוחנן בדר (תנועת החירות):
מדובר על 31 במאס.

שר-האוצר **ל. אשכול**:

אני סופך עליך כי בימינו אלה, כשאנו כבר עומדים בשלב זה, אפשר לדעת לבטח את הדברים. לא נמנעו ממך אפשרויות ואחת משוחח עם כל אנשי האוצר — ואני נהנה מהעניין הזה — ואחת תמיד יכול לדעת את הדברים.

אין אני מסכים לבכי ולטרוניות הגדולות על החובות הגדלים, ואני שומע זאת לפעמים גם מפי חבריה הכנסת סנה, שלבי לו על הדאגה הזאת. אם נזכור את הפיסתו הכללית, הרי דאגתו זו שישאל תהיה חייבת למישהו כסף למשך שנים, זו גישה מאד מענינת ומאלפת. אבל לחבר הכנסת בדר אני רוצה להגיד: אין אני חושב זאת לאטון, השאלה היא כמה הושקע הכסף. אם גדלו ההלוואות בתנאים נוחים, אם מארגנים צי מסחרי שיתקרב פעם — ואולי ע"ד בימי הכנסת הזאת — למיליון טון או לשני מיליון טון, או אם מדובר בצי אווירי, מוטב לקחת הלוואות בתנאים טובים לשנים ארוכות ולהשקיע ולהרחיב את הכלכלה והנכסים. גם זאת לא קשה לדעת: כאשר גדלו החובות, גדלו הם רק על החלק של מיליונים ארוכי מועד, וחברי הכנסת יודעים שחלק כמעט לאינטיטוציה קיימת, וחברי הכנסת יודעים שחלק ממנה נהפך להשקעות — אחד הדברים המענינים והוש בים בחיי ישראל המדינה ובחיי ישראל העם. כמו כן, משום-מה שוכחים דבר קטן מאד כמו קוצו של יוד או קוצה של סיכה — מאתיים מיליון דולר רורבה. גם ברור שחלק מכריע מן הרורבה של הממשלה ...

יוחנן בדר (תנועת החירות):
בדו"ח נאמן כתוב משהו אחר.

שר האוצר **ל. אשכול**:

ד"ר בדר מרשה לעצמו כמה דברים. הוא עושה לעתים רושם עצום במספרים, במספר מקרים, כאשר נחוץ ריקוד

היו"ר ב. אידלוסון:

עכשיו נשמע תשובת שר האוצר לזיכוח על התקציב לשנת 1961/62.

שר-האוצר ל. אשכול:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. מספר חברי כנסת הקדישו חלק מזמנם, בשעה שיצאו להתווכח על התקציב, לא לתקציב, אלא לענינים אחרים, שלפי דעתם — עומדים ברומו של עולם. אני לא ארחיב את הדיבור כמוהם, אבל אני חייב להעיר כמה הערות. העלילה האווילית על הדמוקרטיה הפגומה של מפא"י ואישיה, חטפה באחד הימים הקרובים על פני כל המעלילים, בין שהם עושים זאת בשוגג, בין שהם עושים זאת במזיד.

לא ירחק היום וכל הרעש שהתעורר, יתפסק ככועת סבון. ביחוד יש להתרשם, כאשר בראש הנהלוכה הזאת צוע"ד דים אבירי הדמוקרטיה, אנשי חירות ואנשי מק"י. כל האשיות והיסודות הדמוקרטיים של המדינה נשענו על שכמה הרחב של מפא"י במשך יובל שנים. יובל שנות השירות לעם, לתנועות העבודה, של מפלגת פועלי ארץ ישראל, שהופיעה במסירות ובהתמדה, בחלוציות, ביסודות דמוקרטיים אמיתיים — כל אלה יוכיחו ומבטיחים את מקומה של מפא"י ואישיה. והאיש אשר אתה יחי, בשורה ראשונה, הקים את המדינה — לא לבדו — לא יוכתם שמו; האיש אשר יצר את צה"ל לא יועם כבודו; האיש שהנחיל את הנצחונות המפוארים — העם ישמרו לו אמונים, והמשמיעים בהשמעותיהם יתפלשו.

אני יודע כי הזמן קצר גם לתשובה ענינית, ובגלל החגיגה אשתדל להצטמצם ככל האפשר.

והנה, גם השנה בדיון על התקציב הזה זכינו, כמו בשנים קודמות, להתקפה חזיתית וטוטאלית, או לנסיון כזה לפחות, מצד אבירי הוויכוח בכנסת, חבריה הכנסת בדר. אני יודע שמנציג האופוזיציה קשה לדרוש הוגנות בוויכוח כזה של מאה אחוזים, אבל הקפדה על נכונות של מספרים ועובדות, מצד חבר כנסת שהיה ראשון המתווכחים — אני בכל זאת מתכוונן לתבוע.

יש לו דרך מיוחדת, לחבריה הכנסת בדר, כשהוא עורם ערימה לתריסרים תריסרים של שאלות וסימני שאלה, תוך זמן קצר של שלושת רבעי שעה או של שעה אחת של דיבור, בלי לפתח ענין אחד מאלף עד תו ובלוי לסיים איזה דבר, בלי להראות ולהוכיח אם נכון הוא או לא-נכון. הוא עשה קפיצות משונות של חוסר ברירה. בתוך הדברים נשמעה טענה אחת: שר האוצר, זכור אמתם אותם הימים הטובים — ואני ודאי זוכר אותם — של אליעזר קפלן המנוח, כאשר לא היה כסף והיתה עליה עצומה וגדולה והיה טוב. והנה, עכשיו אין עליה, יש כסף וכליכך רע.

חבריה הכנסת בדר, דומני שצריך להיות הבדל בין איש כנסת בארץ ובין יהודי בהונולולו אשר תורם כמה דולרים לקרן היסוד לשנה וחושב שבזאת סיים את קליטת העליה. הלא ידוע שרק עכשיו אנו עומדים בהתחלה. מאין כל הענינים שהביאו את שני מיליון האנשים? גם עכשיו יושבות ארבעת אלפים עד חמשת אלפים משפחות של עולים חדשים במעברות. האם לא ידוע שאנו נאבקים על ביסוסה של ההת-יישבות החדשה המונה 30 או 35 אלף משפחות? והו תהלקן הילוקח שנים, ובאותן שנים שבאו 100 אלף, 150 אלף, 200 אלף עולים בשנה ונתנו להם אוהל או בדון, כזה הם לא

אם ההון העצמי מתחסל, משמע שהיצרנים לא הצליחו לה' עלות את המחירים. בחר לך אחת משתי הטענות, ואל תביא את שתי הטענות בעת ובעונה אחת, כי הן תרתי דסתרי.

הערה אחת לטענת חברי-הכנסת בדר על כפל המסים. חברי הכנסת, מותר לכולכם לשמוע, שהמס הוא כפול רק אם המפעל משלם דיבידנדה; היינו אם הכסף מוצא מן העסק. אנו איננו מעוניינים שהכסף יוצא מהעסק. אם הרווחים נש' ארים במפעל — אין עליהם מס כפול, אלא משלמים מס הכנסה בשיעור של 46%; ואם המפעל הוא מפעל מאושר — רק 28% בתמש השנים הראשונות מתוך עשר השנים הרא' שנות הנושאות רווחים. לכן אין לטעון נגד כפל המסים.

ועוד טען חברי-הכנסת בדר: "במצב זה, מר אשכול, מי יקנה מניות? הרי המניות אינן נושאות דיבידנדות?" אל חשש, מכובדי מר בדר, אם אין משלמים דיבידנדות ומשקי' עים כל הרווחים במפעל — עולה ערך הנכסים וערך המניות. ואנשים הקרובים לעיני מניות ובורסה, יודעים את הדברים וקונים מניות; הם אינם שמים לב מתי ואיך יעלה ערכן של המניות. לא זה מעסיק אותנו. הם יקבלו דיבידנדות. למרות טענותיו של חברי-הכנסת בדר, העובדה הטובה על פניו היא, שעד עכשיו לא היתה אמיסיה של מניות שלא תיחטף כבכורה בטרם קיץ.

טענה נוספת של חברי-הכנסת בדר היא, מדוע עלה התק' ציב הרגיל יותר מאשר הצריכה הפרטית. מפתיע אותי שיש לחזור בפעם המיידוע'יכמה על דברי דרדקי. התקציב הרגיל, מלומדי מר בדר, אינו זהה לגמרי עם הצריכה הציבורית. נהפוך הוא; הגידול בתקציב הרגיל נגרם בעיקרו על-ידי גידול הפרמיה ליצוא, על-ידי הסובסידיות להולות מוצרים, על-ידי תשלומי סעד ועל-ידי תשלומים לנכי הנאצים. האם כל אלה נמנים על הצריכה הפרטית? האם הממשלה רק לוקחת כסף מן הציבור, או שהציבור מקבל ממנה במישרין 400 מיליון ל"י בקירוב?

חברי-הכנסת בדר חייב לדעת — ואנא, הקשב חברי- הכנסת בדר וחשוב, ואם לא תודה בכל מיה, תודה אחר-כך אלי רק בארבע עיניים — שאילו היו מתכצעים עודד היצוא וקביעת ערכו הריאלי של היבוא דרך מנגנון השוק של מטבע-החין, לא היו סכומים אלה מופיעים כלל בתקציב הממשלה, וכל חשבונותיו המס:ככים על תקציב ההכנסה הלאומית היו עולים בעשן השמימה. זאת אומרת, שאו לא היה התקציב הרגיל 1.2 מיליארד ל"י אלא 800 מיליון ל"י.

יוחנן בדר (תנועת החירות):
מה יהיה על מסי העקיפין?

שר-האוצר ל. אשכול:
נחיה ונראה.

בשלוש השנים האחרונות גדלה הצריכה הפרטית ב-43% במחירים שוטפים, ולא ב-37%. משום-מה בחר חברי-הכנסת בדר לומר ב-37%, והתעלם מכך שיש הבדל בין מחירים אלה ובין המחירים השוטפים. כאשר חברי-הכנסת בדר רוצה בכך, הא יכול לדעת שאין להתעלם מע כדה זו. הצריכה הפרטית עלתה ב-43%, ויש מרחק רב בין הנתונים הללו ובין הת' מונה המסולפת והבלתי-יכונה שמר בדר מנסה להכחילנו בה. הוא אבד שהתקציב הרגיל גדל ב-70%, והצריכה הפרטית ב-37%. אין זה נכון.

ועכשיו אני מרשה לעצמי לחזור על מה שאמרתי לגבי הצריכה הציבורית. אני עומד על טענתי, שהצריכה הציבור' רית אינה אלא צריכה פרטית. במובן המזוקק של המלה.

משונה במספרים. הנה, גדלו השקעות כלל המשק. תראו השנה את תקציב ההשקעות לכלל המשק. האם מפני שלס ס ולשולחן. לשניהם יש ארבע רגליים, האם אפשר להשוותם בכלל?

יוחנן בדר (תנועת החירות):
כנראה, כן.

שר-האוצר ל. אשכול:

כנראה כן, אבל כנראה לא. ומכאן קפיצה להון חוזר. ושוב משתמשים במספרים מוחלטים. הנה, הייצור עלה כך וכך. ההון החוזר גדל כך וכך. והוא שואל: האם 300 מיליון לירות נוספים להון חוזר, כאשר הייצור גדל ב-2,200 מיליון לירות, האם זה מספיק? חברי-הכנסת בדר בעצמו אומר, שבמשך חמש השנים — 1954—1959 — גדל הייצור ב-122%, והאשראי ב-136%. הלא דבר הוא!

יוחנן בדר (תנועת החירות):
לא דיברתי על אחרים.

שר-האוצר ל. אשכול:

נכון מאד. אתה רזית חול בעיניים: הביטו, הייצור גדל ב-2,200 מיליון ל"י, והממשלה נתנה רק 300 מיליון ל"י אשראי. זה עושה רושם בעיני מי שאינו בקי בעיניים, ובעיני מי שאינו תופס באצבעות מה נאמר כאן. כל אלה יאמרו: הביטו נא, הייצור גדול ב-2,200 מיליון ל"י, והממשלה וה' בנקים נתנו אשראי של 300 מיליון ל"י בלבד. ואפשר היה לחשוב שתמורת 300 מיליון ל"י אפשר לייצר רק ברוב לות שאינם עולים על 300 מיליון ל"י ולא בובילות של 2,200 מיליון ל"י. חסר איפוא סכום של 1,900 מיליון ל"י. ולא היא. אין זה נכון שניתנו רק 300 מיליון ל"י לייצר בשווי של 2,200 מיליון ל"י. וההוכחה הטובה ביותר על טיב העוהה — כפי שאומר הפתגם האנגלי — אפשר לקבל רק עם אכילת העוגה. העובדה היא שהייצור גדל ב-2,200 מיליון ל"י, וה' אשראי היה 300 מיליון ל"י. בוודאי טיכם ודרכם של אנשים לראות רק את הנעשה בדי' אמות, או אפילו פחות מזה, של אפס. ותמיד יש תלונות ותביעות, גם את התביעות הן לרעת העניין.

אני מניח שבשיחה בארבע עיניים, יכול אני להגיע להסכם עם חברי-הכנסת בדר שאין צורך עוד להרחיב את האשראי. אבל כאשר הענין מגיע לכנסת, הא שוכח זאת.

חברי-הכנסת בדר טען מניין יקחו המפעלים הין עצמיה; הרי הממשלה לוקחת את הרווחים ומטילה מסים על גבי מסים.

יוחנן בדר (תנועת החירות):
היא סופגת רווחים.

שר-האוצר ל. אשכול:

לוקחת וסופגת — היינו הך. מדוע שוכח חברי-הכנסת בדר להגיד שבשנים, עליהן הוא מדבר, רק לפרמיות ליצוא לאותם מפעלים הזרמנו כ-400 מיליון ל"י? ו-400 מיליון ל"י אלה באו ממסים. זוהי אחת המטרות וזהו אחד ההיגיונות של מערכת המסים במדינה מודרנית: לקחת מדבר אחד ולע' זור לדבר שני.

חבר הכנסת בדר טען שעלידי המסים אנו גורמים לחיסול ההון העצמי, ומאידך גיסא גורמים המסים להחייק' רויות. חברי-הכנסת בדר, אחת משתיים: אם היצרנים מעלים את המחירים, אין ההון העצמי מתחסל, אלא חוזר אליהם;

ישיבה ר"ב, י"ד שבט תשכ"א (31 ינואר 1961)
— חוק התקציב לשנת 1961/62 (אשכול, בדר, לנדאו) —

שלה. אינני יודע מה יהיה בכלל בסוף כל המוסדות שהוקמו בעזרת חוק. בית-חולים זה עבר לרשות הממשלה על 450 עובדי, וזה הקובע. עובדים אלה היו בעבר בשירות מלבין—כיום הם בשירות הממשלה. בית-החולים עשה שירות לעם. גידול משי במנגנון, מחוץ לגידול כוח, מסתכם בפחות מן 1%.

התרכזתי בדברי התשובות לדברי חבר-הכנסת בדר, מפני שהוא הרחיב את הדיבור ומפני שגם חברים א. רים נגעו בדברים שהוא דיבר עליהם, אם גם אולי בצורה אחרת. אתרכו עתה בעניינים אחרים ולא אנרע מדברי כל אחד ואחד, אך אתרכו בנושאים שהיו במרכז דבריהם של כמה מהברי הכנסת.

מובן שהסעיף המרכזי היה הקצף על ההיטלים, ונמנו כאן כל הפגמים וכל הטענות. חבל שהדבר לא היה מלווה הצעות רציניות קונסטרוקטיביות איך לסדר את הדברים שלנו ללא היטלים נוספים, בעזרת קימוצים וקיצוצים אפשריים, ולא סתם לזרוק מלה או לומר "בדרך אחרת".

לעתים מכאיב ומעציב לשמוע נציגים המדברים מעל הבמה הזאת על קימוצים. אני הטבח הנמצא בתוך מטבח התקציב הזה, ואין כמוני יודע שאותם חברים ונציגי אותה מפלגה מופיעים אהר"כך בדלת אחרת אצלי ומנהלים משא ומתן על תביעות וצרכים שלהם. חייבת להיות התאמה. אי אפשר שאותו הפה יטען: תוספי, כי זה הכרחי, ואחר כך ימלא גבורות על אפשרות על קיצוצים וקימוצים.

חבר-הכנסת רובין שפך הרבה מזעמו ומביקורתו ונתן לנו רשימה ארוכה של מצרכים, עליהם עומדים להטיל היטלים, יעשה גם השבונות פנטסטיים. חשבון ההיטלים, כך מסתבר מדבריו, יעלה למשפחה 18 ל"י. אילו היה הדבר אמת, הרי לא במשפחה שהכנסתה 200 ל"י המדובר, אלא במשפחה שהכנסתה 1,000 ל"י. הוא אמר 10%. משמע, כי המשפחה מוציאה על מצרכים אלה בלבד 180 ל"י. ואיפה ההלכשה? איפה שכר-הדירה? איפה הפירות? איפה הירקות? איפה? החינוך וכל שאר הדברים שההיטלים לא נגעו בהם? כך שמשפחה תוציא על בשר, סוכר, ממתקים, שללונגים, זיתים, חלב שמן ורדיו 180 ל"י לחודש היא צריכה להוציא בסך הכל קרוב ל-1,000 לירות לחודש. האם זהו משפחה של עלים ממוצעת? החשבון, בפשטות, אינו נכון. הוא מ טעה מיסודו.

עתון מכבוד, "מעריב" — פירסם טבלה על 30 ל"י למשפחה. אפשר היה לחשוב שהטבלה עוסקת במשפחות שהכנסתן אינה גבוהה. הביטו וראו מה יוצא מטבלה זו: הוצאות הנסיעה עלו ב-7.2 ל"י, כי תעריפי הנסיעה התייקרו ב-10%. יוצא איפוא שמשפחה זו תוציא 72 ל"י לחודש על נסיעות. הסיגריות התייקרו ב-5 אנורות לחפסה, והמשפחה תוציא לירה ו-1/2 יותר; משמע שמשפחה זו הוציאה בין 9 ל-24 ל"י לחודש על סיגריות.

חיים לנדאו (תנועת החירות):
זה יכול להיות.

ש"ר-האוצר ל. אשכול:

הכל יכול לקרות במשפחה זו. עוד חוון למיעד. על שוקולד מוציאה המשפחה 6 ל"י לחודש; על משקאות — 31 ל"י לחודש; על תמרוקים — 13.3 ל"י לחודש, ועל לחם — 16 ל"י לחודש. האם זו משפחה פועלים, הרי שזו משפחה מוררה במקצת. מסתבר כאילו ההורים קמים בבוקר, מתבשמים בבשמי פאריסי, אוכלים פרוסת לחם דיקה, שותים כוס טמפו, מכניסים סיגריות לפה, חבילת שוקולד

בכינוס עתונאים שהופעתי בו בשבוע שעבר, אמרתי: אתם מתארים לעצמכם שכל אורח מעונין בכסתו, בהגנה, בחינוך ובכל יתר השירותים. יקנה לו כל אחד תותח, יקח לו מורה, או יפתח גן-ילדים. ואנו בשנה זו קיבלנו על עצמנו, העמסנו על שכמנו כמה מיליונים בשביל משקי הספר, שהיה להם עומס גדול של שמירה וחינוך. על חמישה-עשר ילד צריך היה להחזיק מורה. ובאה הכנסת והממשלה ואמרו: מכיוון שאנו שולחים אותם לשם, ומכיוון שמעוניינים אנו בנקודה ישוּבית זו, נקבל על עצמנו את ההפרש. האם זו צריכה ציבורית או פרטית?

יוחנן בדר (תנועת החירות):

זו צריכה מאד חשובה, אולם אין זו צריכה פרטית שלי ולא פרטית שלך.

ש"ר-האוצר ל. אשכול:

לא נכון. מובן שבמשק גונן זוהי צריכה פרטית, אולם במשקו של חבר-הכנסת בדר — אילו היה לו משק — ואי לולא היה תקציב זה, היה זה משהו אחר, להוציא את הכסף מכיסו.

זורקים אבק לעיניים ואומרים לאיש ברוחב: אם הממ"שלה מבקשת הסכון, תעשה הממשלה קודם כל הסכון בתוכה. חושבים כי יש לממשלה אדות מיליונים, א לם אין מספרים ש-400 מיליונים הם תשלומי מעבר, אין א.מ.רים כי 26 מיליון הם לצרכי חינוך, מיליונים אחרים לצרכי בריאות, מיליונים אחרים לצרכי משרד החוץ. אימרים לממ"שלה: חסכי את. צריך כנראה להגיד לפרט: הממשלה תח"סוך ואתה תוציא יותר, או להחליט יחד שאנו רוצים להרציא פחות. על כך צריך להיות הוויכוח, ולעולם אין זה מגיע לכך אצלכם.

לפניכם פרושה כל היריעה הזאת של ההוצאות: חינוך, בריאות, נכים, סעד. אתם אומרים: תקצצו. באחד הימים החלטות להבין, כי כל עוד אתם באיפויציה, הרי לא כראי לכם לעשות זאת. אך חשוב לדעת שכאשר לא תהיו באופורזיציה — אולי תעשו זאת, אולי תקצצו בשירותים לעם טוב לדעת זאת. לכאורה תוכלו אז לומר, כי יש פחות מסים, אך המוני העם ירגישו זאת על שכמם.

חבר-הכנסת בדר עורך השוואה בין גידול התוצר ובין גידול התקציב. התוצר הלאומי לא יעלה בשלוש שנים ב-35.5% במחירים שוטפים, אלא ב-48%, ואילו הצריכה הציבורית תעלה גם היא בשיעור דומה. כל הטענה הזאת אינה טענה, אולם כנראה הדבר נחוץ לו משום-מה. לא ברור לי עדיין מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ואיך מבצע חבר-הכנסת בדר את הקפיצה מדיון על מסים לאטטיום.

מלה אחת על ניסוח המנגנון. פה יש דבר מעניין.

יוחנן בדר (תנועת החירות):

כאשר אני הופעתי, אתה היית בישיבת ועדת השרים, אבל אני מאוין.

ש"ר-האוצר ל. אשכול:

אני מבטיחך כי קראתי את הענין. כאשר אתה מופיע, מיד עולה על המחירות: מושב, סולל בונה, הסתדרות, פקידות, פיתוחים, וכו'.

ובכן לענין הפקידות. אתה אומר, כי הא-כלוסיה גדלה ב-2.5% והפקידות גדלה ב-3.5%. מה עושה הקודש ברוך הוא? היה היה למשל בית-חולים מיסודו של מלבין, ועברו בו 450 איש. הגיע היום ובית-חולים זה עבר לרשות הממ"

לגבות את המס או לא? מה יצא מכך אם נטיל מס גבוה יותר ואי־אפשר יהיה לגבותו? מובן שהדברים משתנים מתקופה לתקופה. יכול להיות שעכשיו היטל של 66% על ודקה הוא היטל גבוה, אך לאט לאט יתרגלו לכך, ובשנה הבאה אפשר יהיה להגיע ל-77%.

משה סנה (מק"י):

למען השוויון תטיל גם על ויסקי.

שר־האוצר ל. אשכול:

נכון. כבר אמרתי מה הם המסים המוטלים על טבק בארצות־חוץ ואצלנו.

אני חייב להזכיר שבשנה האחרונה הפחתנו, מתוך סיבות ונימוקים מיוחדים, את שיעורי מס ההכנסה בכל הסולם של ההכנסה. אני חייב להזכיר שמשפחה בת שני ילדים שהכנסתה היא 300 ל"י — ואומרים שוהי המשפחה הממוצעת — אינה משלמת יותר מ־4.7% מס הכנסה. משפחה שהכנסתה היא 250 ל"י לחודש, משלמת 3 ל"י לחודש. האם יש ספק למישהו מאתנו שמה שמשפחה זו מקבלת מן הכלל ומן הממשלה, עולה פי כמה על מה שהיא משלמת?

כמובן, אפשר לבטל דברים שונים; אפשר לבטל אחת הכיתות בחינוך חובה חינוג, אפשר לבטל שירותי בריאות, אפשר לבטל מתן כוס חלב חינוג. נחליט ונבטל. אפשר לבטל תשלומים לנכים, שמדי שנה בשנה גדלים עליהם החלטת ועדת הכספים.

כאשר שר האוצר וחבר עובדיו נמצאים שלושה — ארבעה חודשים לפני ראש־השנה התקציבית, הם ניצבים פנים אל פנים מול הצרכים. הצרכים של העם הם, לא של הממשלה. והמאבק עצום עם כל שר ושר על הצרכים שלו. הוא יודע שבדרך כלל בתקציב הזה — וזאת אמר חבר־הכנסת חזני — הכל מותן, הכל מודים — שהתקציב מצומצם, מכונן וזהיר, ובכל זאת זהו כסף רב.

כיצד מכינים את התקציב ב"מטבח" האוצר? ההוראה יוצאת משר האוצר לכל המשרדים, ואחר כך למחלקה שמ"כינה את התקציב, שהתקציב יהיה כאשתיקד; נוסף לזה יש להוסיף מה שהתקיים מחייבים, אם נולדו יותר ילדים, או יותר ילדים מגיעים לבית־הספר ולגן — אין על זה ויכוח; אם יש יותר אנשים הזקוקים לסעד — גם על זה אין ויכוח. המדינה התחייבה, הכנסת התחייבה, ומוכרחים למלא את ההתחייבות. וכמובן — תוספת היותר.

אתם יודעים, בסך הכל יש בתקציב הרגיל הזה כ־12—13 מיליון לירות להרחבת הפעולות פה ושם. אתם תמצאו 2 או 3 מיליון לירות בתקציב החינוך להרחבת פעולות. ואם פעם ירצה פה שר החינוך על צרכי החינוך, מובטחני שלכם יתכוון ותגידו: איזו ממשלה היא זו שאינה יכולה לתת עוד 10—15 מיליון לירות לחינוך? וכל זה עוד לפני ועדת הלפרין ולפני כל מה שעומד אחרי ועדת הלפרין.

ההכנסות אינן מססיקות — נתחיל לחפש מקורות הכנסה. לגבי מס ההכנסה אמרנו שהוא נמצא בגבולות מסוים יימים, ורצינו לנסות מספר שנים בשיעורים אלה בלי להכניס שינויים. זה לא נאה ולא יאה לשנות בכל שנה את השיעורים. בשנה שעברה השווינו את השיעורים והגענו למשהו פחות או יותר מאוון, ואנחנו רוצים להתמיד בכך כמה שנים.

אידיב כהן (המסלגה הפרוגרסיבית):
 אחר כך נוריד עוד יותר.

לכיס, ורצים מיד לאוטובוס; וזה עולה להם 150 ל"י לחודש. משונה מאד. העירונו לעתון על האבסורד שבדבר, והוא פרסם את התשובה וההערות שלנו. אבל אתם יודעים, כאשר אנחנו בני־תמותה פשוטים, עומדים לעומת עורכי העתון נים, הם תמיד נשארים הצודקים. בסוף המכתב שלנו מוסיע פסוק של המערכת שהופך כל דלי החלב על סיו, והקורא אינו יודע מי צודק, ועורכי העתונים אומרים: כך נראים הדברים ליושבי הקבינטים או ליושבי המכתבות. יכול היית לחשוב שאנשי מערכת העתון דומים ל"עכברי הנגב", מאוב־קים, מאופרים, מגודלי זקן ומסתובבים בכל השבילים של חיים קשים, עבודה, צרות ועוני.

חבר־הכנסת רובין חייב שלא לשכוח — ואם הוא שוכח, אני חייב להזכיר לו, שאחרי הכל קיימת תוספת יוקר, ואנו משלמים עכשיו תוספת יוקר. קרה לנו דבר טוב — מישהו יאמר שוהו נס — שבמשך שנה וחצי לא שילמנו תוספת יוקר. השנה שילמנו תוספת יוקר. אם באמת תהיה התייקרות, ואמנם אינני יכול לומר בוודאות של 100%, אבל יש לחשוש ולחשוב שנגיע שוב לתוספת יוקר. ותוספת היותר מפצה אף היא במשהו. אינני חייב להזכיר את התוספת שהוחלט עליה לאחרונה ועליית השכר הנוחלת.

חבר־הכנסת רובין חזני עטנו נגד הרגרסיביות שבי מסים. נדמה לי שגם בשנה זו יש משהו בלתי־נכון. אם מדברים על מסים פרוגרסיביים, חייבים להביא בחשבון את מערכת המסים כולה. ייתכן שבסיגוריות המס אינן פרוגרסיביות, משום נימוקים ברורים, ומשום טכניקה מסויימת שאם אסביר אותה, כל אחד מאתנו יסכים שגם הוא היה נוהג כך. כולנו היינו מתחילים את ההיטל על סיגוריות באגודה אחת על הסיגוריות הכולות ומסיימים בעשר אגורות על הסיגוריות היקרות. אבל אנו יודעים שאם נלך בדרך זו, תופנה הצריכה לסיגוריות הכולות. בכל העולם המקור העיקרי של ההכנסה לאוצר המדינה הוא הטבק. בארצות אחרות מגיע ההיטל על טבק ל־8%, ובאנגליה אף לאחוז גבוה יותר. אצלנו הוא מהווה 5%—6%. הייתי רוצה לומר, אבל אולי אסור לי לומר, מה אני חושב לגבי העתיד.

שמעון כנוביץ (המפלגה הפרוגרסיבית):

אולי נפרסם מאמרים על סכנת מחלת הסרטן הנובעת מעישון?

שר־האוצר ל. אשכול:

למרות שבארצות־חוץ פורסמו מאמרים אלה, המס שם גדול יותר, ואילו אצלנו המס קטן יותר. כאשר אתה מטיל מסים, אתה חייב לעשות זאת בשים לב, שעל המצרכים העממיים שבעלי ההכנסות הנמוכות מרבים להשתמש בהם, יוטל היטל נמוך יותר.

ועובדה היא שעל בדי חאקי וטריקו יש היטל של 7.5%, על בדי צמר מנופץ וקורדרוי — 25%, בדי צמר סרוק וניילון — 35%, משי טבעי — 50%, אריגי חוץ — למעלה מ־100%, מקלטי רדיו וטרנזיסטורים — 330%, תכשיטים וכלי זכוכית 450%, עץ פורניר וקוניאק 555%. שמעו ושמו! השיכורים בישראל: ודקה תוצרת חוץ — 666%, ואני מקווה שחבר־הכנסת סנה לא יתרעם עלי. גם זו פרוגרסיביות.

חברי הכנסת, עליכם להבין שכאשר אנו מחפשים אמצעים, נקודת־המוצא היא צורך הבניעות והצרכים שעליהם החליטו הכנסת והממשלה ואותם תובע העם, ויש צורך למצוא להם כסיו. ואסביר את הטכניקה של המסים. יש גבול לפרוגרסיביות, והוא — יעילות הגביה והשיקול הכלכלי. כל העוסק במסים חייב להתחשב בשאלה: האם אפשר יהיה

ישיבה רכ"ב, י"ד שבט תשכ"א (31 ינואר 1961)
— חוק התקציב לשנת 1961/62 (אשכול, לנדאו) —

שר-האוצר ל. אשכול:

אינני חושב שבמצבנו, באותה מסגרת של שירותים סוציאליים — וחברי וידיי מכל הקצוות, כל אחד מהם דואג לחוג זה או אחר — זו מעמסה גדולה מדי. כל מס, אם אין זו תרומה שאדם נותן באמת ברוצן טוב, אם כי אהנו יודעים איך מתרמים בני-אדם — כל מס סתופו של דבר היא מס. אבל במדינה מודרנית, בצרכים האלה, בתביעות האלה — אינני חושב שאנחנו מכבידים יתר על המידה.

אם כן, ביוכם הענין, התקציב נמצא בוועדת הכספים. אני אומר זאת ביחוד לאלה אשר שיניים לממשלה: הודעתי ואני חוזר ומודיע מעל הבמה הזאת שאשמה, ואתן את כל האינפורמציה לפרטיה, את תמצאו אפשרות לקמץ. אבל גם אגיד לכם, גם אם תקצצו בדברים אשר חותכים בבשר הגוף — אשלים עם זה. אפילו יקצצו בחינוך, פעם נתנו כוס קפה חינם, לפני שנתיים התחלנו לתת כוס חלב, וגם אם תגידו להפסיק זאת עכשיו — לא אצא בביקורת קשה. לא רוצים לשלם מסים. בחוזה גדולה לא אעשה זאת, אבל אם תחלי-טו — זה ייעשה.

ישאלו אותי: בעצמך דיברת על המנגנון וכי, אמנם דיברתי על זה, אבל אולי צריך להכות את עצמנו על ראשונו ולהשלים שלעולם לא נגיע ל-100% של יעילות. ואני מיד רוצה להגיד, שאצלנו זה לא יותר גרוע מאשר בכל מפעל אחר, בכל בנק פרטי, בית-חרושת, בעסק של מר קלייר או מישהו אחר. יכול להיות שזוכה פעם והעם יבוא לידי הכרה שהממשלה ומנגנונה זכאית ליחס אחר, כי סוף סוף המנגנון הזה אינו מנוצל לטובתו של מישהו, אלא זה מן העם ולעם. ואולי יש להנהוג קצת אחרת, וביתר פשטות, לגבי פיטורים וקבלת עובדים. אני מאמין, למשל, שהשנה פיטורים יהיו הרבה יותר קלים, כי יש מקומות קליטה, אבל על זה יחליט העם. וכאשר כל העתונים וכל מחנכי הציבור, במקום ליצור אווירה שמסים זו גזירה, שהיטלים ומסים זהו שר האוצר שכל דאגתו ומחשבתו, במשך 365 ימים בשנה, איך לשאוב כסף, — כאשר במקום זה יגידו לעם מה שעושים בכסף הזה, ושליחיה, עובדי מנגנוני הממשלה וההסתדרות יאפשרו גישה רציונלית יותר לענין הזה — יהיה הדבר בר-ביצוע.

חברים אחרים העלו פה רעיון של חסכון, דומני שדיברו על כך חברי-הכנסת קורן וחוני, זו מחשבה טובה מאד. משהו עשינו בענין זה, אך בזמן האחרון מנפנים לנו בענין של חסכון חובה. בשנה שעברה היה לנו ויכוח רב בענין זה, ואינני להוט לכך. אני להוט לכל דבר אם הוא מתקבל על דעת העם בלב טוב. אבל בשנה שעברה, כאשר דובר על כך, טענו שזה גרוע ממסים. זה תהליך חינוכי, כבר יש לנו עכשיו עשרות מיליוני לירות מהסכון במוסדות של שכי-רים. גם העצמאים מתחילים בכך. בשנה שעברה הנהגנו שיטה של חסכון לחינוך תיכון. עכשיו יושבת ועדה ומנסה להציע רעיונות אחרים בכיוון זה, בהנחה שהדבר יתקבל לאט לאט על דעת הציבור ואפשר יהיה להפוך זאת לרוק. בתק-ציב הפיתוח כבר יש לנו 15—20 מיליון ל"י הכנסה שמבוססת על כך. ערכתנו בענין זה שיהיה ומשאומתן עם חוגים וארגונים, ונדמה לי שהדבר יוכל להתקבל. אך אם לא יתקבל, יחסר לתקציב הפיתוח סכום של 15—20 מיליון ל"י.

כדי לסיים את הערותי לתקציב הרגיל, אומר משהו לחברי הכנסת — כפי שהתבאר פה אתמול חברי-הכנסת תופיק טובי — ממוצא ערבי. חבר-הכנסת טובי הביא כמה טענות שאין להן משמעות רבה. כדי להוכיח שמצבם הכלכלי של הערבים בארץ נמצא בירידה, זה אינו נכון. הממשלה מקימה יחידות דויר, משקמת פליטים ומסונים, מספקת מי

אולי. אנשי המסים שעושים במלאכה הזאת טוענים: אנחנו צריכים להיפגש פנים אל פנים עם משלם המסים, תנו לנו את המנוחה הזאת לתקופת-מה; יש אפשרות ללמוד יותר את האיש, את עסקו, את הכנסתו; לא יעלה על הדעת שבשנה אחת מורידים את השיעורים ובשנה הבאה מעלים אותם. אינני מוכן להישבע מה יהיה בעוד חמש או עשר שנים, אבל בינתיים רצינו לעמוד בזה.

חברי כנסת מסויימים טענו בענין מס רווחי חברות. תודה לאל, הכנסת מגוונת, יש תביעות סותרות זו את זו, אבל אני אינני יכול להגיד: תסתדרו ביניכם, אני צריך להגיד נישוה לעצם הענין.

בשנים האחרונות יצאנו למאבק כללי, לגיוס כללי של כל מי שיכולנו לרתום לענין הזה, להביא את דבר ישראל ולמשוך הון פרטי להשקעות פרודוקטיביות בישראל. אם אנחנו הולכים באמת לקראת המיליון השלישי והרביעי, אנחנו מוכרחים למשוך יתר הון פרטי. אנחנו נפגשים עם עשרות אנשים בעשרות ערים בעולם ומספרים מהי ישראל ומה הם נתניה. כידוע לכם, החלטנו בכנסת על חוק לעידוד השקעות הון. רק לפני חודשיים עמדתי אולי על תריסרי כמות ודיברתי אל אנשים שונים, בנקאים ובעלי עסק, ותי-ארתה את כל ערכי הנדוניה, מה ישראל נותנת כדי לפתוח משקיעים, אשר במקום להשקיע בקאנאדה או בפרטוריקו יבואו אלינו. אם מדובר על תרומות — יפה מאוד. אולי על-ידי כך מתקרבים לענין גם אנשים אשר מעולם לא תרמו ליו. גיי, איי, לקרן היסוד, או שמעולם לא קנו "בוונדס", ואני נפגשתי עם אנשים אשר דרך הזרוע השלישית מתחיל-לים לראות ענין בזה. איננו יכולים בכל יום ובכל שנה — זה אינו מקובל בעולם וגם לא אצלנו — לשנות את התנאים, הם צריכים להיות קיימים כמה שנים.

מס רכוש, הגדלנו את מס הרכוש השנה ב-15—16 מיליון לירות בערך, על-ידי האיחוד שעשינו.

חיים לנדאו (תנועת החירות):

לפני שנה לקחתם מקומה; ידעתם בעד מה.

שר-האוצר ל. אשכול:

יש לך זכרון נפלא.

חיים לנדאו (תנועת החירות):

שילמתי; יש לי ברידה?

שר-האוצר ל. אשכול:

אם כך — טוב לך עכשיו. הקדמת, ועכשיו אנחנו מחזירים לך.

מס שבח מקרקעין. נמצא עכשיו חוק בגלגלי הוועדות של הכנסת, ויש לקוות שכאשר יופעל, בשנים הבאות יוכל לתת יותר. אינני מאמין שהשנה נגבה הרבה יותר מאשר אמרנו. אגלה לכם סוד, חברי בוועדת השרים לעניני כלכלה לחצו עלי, שאגיש תקציב עם 30—40 מיליון לירות רורבה. גם אנחנו רוצים להימנע מלבווא באמצע השנה, כאשר קורה דבר-מה, בצורת או משהו אחר, ולבקש מן הכנסת תקציב מיוחד. אינני בטוח אם השנה כבר פטורים אנו לגמרי מפגעי הבצורה, ולכלל קורים כל מיני דברים במשך השנה. אני בטוח שאני עומד רחוק מאוד מתביעה זאת, הרבה פחות מן 15 או 20 מיליון לירות רורבה. ואם סתף מסויים, כגון מס שבח מקרקעין, יכניס עוד חצי מיליון או עוד מיליון לירות, האמינו לי כי סכום זה נחוץ לרורבה.

אנחנו בונים שיכונים. התקציב לכך השנה הוא 100—150 מיליון לירות. האם זה מתגלגל בחוצות? כלום כל אחד רגיל לסכומים כאלה מבחי הריון או במדינה שהוא בנה במקום אחר? האם זה כה פשוט?

ודאי, אני יודע היטב איך להשקיע עוד 100—150 מיליון לירות, אף-על-פי שמבחינה כלכלית מותר לחשוב שכאשר זורמים כספי הפיצויים לידיים פרטיות, וכאשר מוסכים הון פרטי להשקעות, מותר לממשלה קצת לקמץ בהשקעות לפיתוח ולחכות לימי גשם, ובשבילנו ימי גשם, הרי זה גם במובן הפשוט של המלה, ימי חוסר עבודה. אבל בעיקר — ימי עליה גדולה. אנחנו מצפים לזה. ולכן מותר לנו היום להצטמצם. אבל לא רק משום כך, אלא פשוט לא היה יותר כסף לגייסו.

אם אומרים על תקציב זה שהוא שיגרת, הרי זה מוכיח חוסר כל הבנה בפיתוח כלכלה ובכנין תקציבי. כפי שאמרתי, אילו היו לנו עוד 100 או 150 מיליון לירות, אפשר היה לעשות בשנה זו עוד דברים. ויש שניים—שלושה דברים היוצאים נפגעים בתקציב זה. אחד מהם — ואין זה באשמת תקציב הממשלה — זוהי ההתיישבות החדשה. שם אנו נמצאים במצב קשה מאד. ואינני רוצה להשתמש בסופר-לייב. אך חלקו של התקציב לענין זה אינו קטן השנה משהיה בשנה שעברה, ולהיפך, הוא גדול יותר. והסוכנות השתלקה מענין זה מזמן.

אינני יכול גם שלא להזכיר במסגרת זו סכום של 60 מיליון ל"ל בקירוב להשקיעה. מזה 50 מיליון למפעל אדירים. אין לנו מפעלים אדירים יותר, מאשר להטריח את הירדן מן הצפון לדרומה של הארץ. 50 מיליון לירות, זו שיגרה? נכנסים לחנות וקונים זאת בשתי אגורות?

חקלאות. — הסוכנות נמצאת במצב כספי כזה שגם את חלקה לא יכולה לתת. בעצם, צריכים היינו לתת פחות כסף. בומנו היה הכל על חשבון הסוכנות. אחר כך הגענו למחצית, ועכשיו הסוכנות גם זאת לא תוכל לתת. אני יודע שאנחנו במצב קשה, ואני אומר זאת לחבר הכנסת הרצפלי, אני אומר זאת גם לחבר הכנסת אשכול. אמנם לא אפשר תקוותנו, איננו מחוסרי כל תקווה שבמשך השנה — ואני מדבר על יסוד מה שידוע לי — נוכל לגייס עוד כספים נוספים מתאימים למטרה זו, להתיישבות, זאת אומרת הלוואה לימן ארוך לענין הזה.

הוא הרין לגבי התעשייה. דווקא בזמן שאנחנו מעוררים גלים של אנשים שבאים להשקיע בישראל בתעשייה, הם תובעים שבחלק מההשקעה תשתתף הממשלה. הייתי מאושר אילו יכולתי להעלות את התקציב לתעשייה מִ100 מיליון לירות ל־100 מיליון. אני מתכוון לבעלי-התעשייה ולבעלי-המלאכה. אני יודע שיש יודע שחבר הכנסת פישר טען קשות ומרות, אני יודע שיש צדק בדבר. ואני גם הבטחתי — לא רק בשמי — לשך המסחר והתעשייה. השנה אנחנו בונים רק על הכנסה של 100 מיליון לירות ממילווים פנימיים. אשתדך בנינו על 140 מיליון, אם כי אומדן זה לא התאמת. אבל אם אפשר יהיה לגייס יותר, זהו המסדר העומד בתור לקבל יותר כסף. ואני בטוח שגייע משהו לבעלי-המלאכה. שתקציבם עכשיו קטן, אני, עבדכם, באמונה חושב שהתקציב הרגיל — ואני מסכים עם חבר הכנסת חוני ועם אחרים שאמרו שהוא קוני סרטיבי — מתון, שהוא משתדל לכוון את עצמו ככל האפשר לאיוו מסגרת, ואין לי ספק שתקציב הפיתוח מקדם אותנו עכשיו התקדמות רצינית בעבודתנו הכלכלית.

אבקש, אדוני היושב-ראש, לאחר הצבעה, להעביר את חוק התקציב לחועדת הכספים.

שתיה והשקיעה. נוספו מכוונות חקלאיות, הוגדלו שטחי המר טעים, גדל מספר בעלי החיים — בקר וצאן. ניתן אשראי חקלאי. כמוכובי, הכל אפשר להרחיב ולהגדיל.

חבר הכנסת ח'מיס טען בענין מס ההכנסה. התעניינתי בדבר במיוחד. הוא הוזכר את המקרה של השיך צאלח ח'ניפס, והאינפורמציה שהוא מסר לנו, מקורה בטעות או גרוע מזה. השיך הנכבד שילם כל השנים את המסים שהיה חייב בהם בהתאם להצהרותיו על הכנסותו כחבר כנסת וכחק"ל. רק ב־1958/59 החל מפגור בתשלומיו, והדבר הובא לערכאות. בטרם הגיע הדבר למשפט, הישגה פשרה בכ"ל לרות. לצערי הרב, גם הפער הוא לא קויימה.

חבר הכנסת ח'מיס טען שרק ב־10—15 כפרים הותקנו מפעלי מים, ר"ל 80%—85% מהאוכלוסיה שותים מי גשמים מבארות. אין הדבר כך: מפעלים למי שתיה הותקנו ב־59 כפרים וישובים שבהם גרים 155,000 תושבים, שהם 64% מן האוכלוסיה הכפרית.

גם בהשקאה חל גידול. שטחי השלחין גדלו משנת 1919 ועד היום ב־350%, מ־8,000 דונם ועד 28,000 דונם. הם יגיעו ל־33,000 דונם עם השלמת מפעלי המים הנמצאים בשלב של ביצוע.

חבר הכנסת ח'מיס טען שהחינוך קרוב המיעוטים קופא על שמריו. העובדות מוכיחות את ההיפך. מ־60 בתי-ספר יסודיים ב־1949, הגענו ל־140 בתי-ספר. משני בתי-ספר תיכוניים, לחמישה. הוקמו סמינריונים למורים, בתי-ספר לנערים עובדים, בית-ספר חקלאי, ועוד.

אני חייב להוסיף משהו ביהם לתקציב הפיתוח. התר"שמתי בענין זה ביחוד מהערה אחת של חבר וידי, שר לשעבר, חבר הכנסת כרמל. הוא אומר: זהו תקציב שיגרת, אינו עונה על ענינים, בלי היקף, בלי חוון. ואין דבר שמעליב אותי יותר מאשר אם אומרם לי שאין חוון. הדבר באמת נגע ללבי, ואני מתפלא על כך סליאה גדולה. האומנם כה רגיל חבר הכנסת כרמל — אינני יודע מהיכן, במדינת יש-ראל, לפני המדינה, עם הקמתה, — לתקציב של 650 מיליון ל"י, שממנו מיועדים 450 מיליון ל"י ממש למעשים ופע"ל לוחז אך נדבר על הענינים, על דברים שנעשו. מהו התקציב השנה, מחוץ לענינים שבשיגרה.

זו שנה שבה נתחיל לבנות נמל עמוקים באשדוד. כמה שנים דיברנו עליו, כמה כיתתנו את רגלינו כדי לראות את החולות ולבדוק את הדבר. כלום דבר קטן הוא? — זו הפעם הראשונה, יאלו ימי שלמה המלך, שאנחנו בונים מס' פנה. השנה יושקעו בדבר 12—15 מיליון ל"י, ויש למספנה תיאבון להתפתח. זו מספנה רצינית מאד, שאולי תבנה אניות גם לנו לעצמנו, וגם לאחרים.

השנה רוכשים אנו בסעם הראשונה שלושה סילונים שהם המלה האחרונה של הטכניקה. וזה 20—25 מיליון דולר. שבביל חבר הכנסת כרמל זה דבר שיגרת, זה ענין של יוסי'ום, ולכל יאלו קונה אביו מטוס סילון לשעשע את לבו.

מפעל ים המלח נמצא בתהליך של הגדלה עצומה, וכבר השנה משקיעים בכך כספים. הכוונה היא להגדלת התפוקה מ־150 אלף טון ל־450 אלף טון, והדבר יקח שנתיים. שלוש או ארבע שנים של עבודה. נגד זה אינני יכול לעשות דבר. גם אפרוח, כדי להיבצע מביאנו, צרינו 21 יום. אין לנו טכניקה כזאת שנוכל להקדים דברים כאלה. הדבר גם יביא הכנסה רצינית ויסה.

ישיבה רכ"ב, י"ד שבט תשכ"א (31 ינואר 1961) — חוק התקציב לשנת 1961/62 (לון, צדוק, רובין); דברי יושב-ראש הכנסת למלאת שתיים-עשרה שנה לכנסת (לון) —

הי"ר ק. לון :

הי"ר ק. לון :
גם חברי-הכנסת רובין ביקש רשות-הדיבור לסדר.

לפנינו הצעת שר האוצר להעביר את חוק התקציב לוועדת הכספים, ולעומת הצעה זו יש הצעות של שלוש סיעות :

חנן רובין (מס"ם) :

הערתי כהערת חברי-הכנסת צדוק.

הצעת סיעת תנועת החירות — להחזיר את הצעת חוק התקציב לשנת 1961/62 לממשלה:

הי"ר ק. לון :

לפנינו שתי הצעות: האחת, להעביר את חוק התקציב לוועדת הכספים; השנייה, להחזירו לממשלה. אעמיד אותן להצבעה זו מול זו.

הצעת סיעת הציונים הכלליים, ואני אקרא אותה: „התקציב המוצע עלי-ידי שר האוצר לשנת 1961/62 איננו משקף שום התקדמות לעצמאות כלכלית והבראת המשק הישראלי, מטיל עומס של מסים על המוני העם בלי כל מאמץ לצמצם הוצאות מופרזות ומיותרות. אנו מציעים להחזיר את התקציב לממשלה.“

הצבעה

בעד ההצעה להעביר את חוק התקציב לוועדת הכספים

— 57

בעד ההצעה להחזיר את חוק התקציב לממשלה

— 17

ההצעה להעביר את חוק התקציב לשנת 1961/62, תשכ"א—1961, לוועדת הכספים נתקבלה.

הצעת סיעת המפלגה הקומוניסטית הישראלית — להחזיר את הצעת חוק התקציב לשנת 1961/62 לממשלה.

חיים צדוק (מפא"י) :

לסדר : חוק התקציב הוא ככל חוק אחר, והדיון עליו יכול להסתיים בהצבעה על: (א) ההזרה לממשלה, (ב) העברתה לוועדה — בלי הנמקה. היתה כאן הצעה אחת המנמקת את ההצבעה.

ד. דברי יושב-ראש הכנסת למלאת שתיים-עשרה שנה לכנסת

הי"ר ק. לון :

טליה, אורחים רבים של הממשלה, ביניהם ראשי ממשלה ושרים, ביקרו בכנסת.

חברי הכנסת. מחר, ט"ו בשבט, תמלאנה לכנסת שתיים-עשרה שנים, וכרגיל נערך הערב מסיבה לציון המאורע.

משלחות הכנסת ביקרו במכסיקו ובאנגליה, ומשלחת הכנסת השתתפה בוועידה הבינפרלמנטרית בטוקיו.

שתיים-עשרה שנים חלפו מאז פתח בנאומו נשיא המדינה הראשון, ד"ר חיים וייצמן ז"ל, את הישיבה הראשונה של הכנסת הראשונה, ובה נבחר יוסף שפרינצק ז"ל כיושב-ראש הכנסת. הכל בכנסת הראשונה נשא את חותם הראשונות: הגאומים, סדרי הדיון, החוקים הראשונים, התקציב הראשון, גישושי הפרוצדורה, האווירה בכנסת תאמה את האווירה במדינה, שהיתה רחוקה מחושת המהפכה של העצמות המדינית.

כנסת לעבודת הכנסת, כדומה לכל פרלמנט במדינה דמוקרטית: היריבות הפוליטית, והבלטת הניגוד הרעיוני, מזה, ושיתוף-הפעולה במליאה ובייחוד בוועדות, מזה. איזון הולם של הניגוד והשיתוף הוא תנאי לחיים פרלמנטריים תקינים, וכל עוד תחומי המחלוקת מאפשרים עבודה משותפת — מקיימת הכנסת את תפקידה.

לכנסת הרביעית הגענו מצויידיים במסורת נוהל ובתקנון כתוב. אף התקדמונו עד כדי כך שנתגלו סתירות בין הנוהל לבין התקנון. בעבודת הכנסת מורגשת שגרה של המכונה הפרלמנטרית. גדל עומס העבודה בוועדות, ולעומת זאת האוכלוסיה באולם הכנסת, בישיבות רגילות, דלילה למדי, כדומה לפרלמנט ותיק. לעומת זה מלא לרוב הייצע, סימן לענין הרב שמעוררת הכנסת בציבור.

אני מאמין כי על אף הוחק של שתיים-עשרה השנים, שוררת בקרבנו הרגשה של מעשי בראשית, ולא פגה ההכרה של סכנות, קשיים ומשימות המחייבים שיתוף-פעולה, בנוסף על היחסים האישיים החבריים השוררים בכנסת.

ביום שהננו חוגגים את כינונה של הכנסת, אני מאחל לכולנו שהמחלוקת בתוכנו תישא תמיד אפי' שחול' כינוהו „מחלוקת לשם מסיים“, ותהיה זו ערובה לעבודה הפוריה למען מדינת ישראל ועם ישראל.

חברי הכנסת, אני מומין אתכם למסיבה הערב בשעה תשע.

הישיבה הבאה של הכנסת — מחר בשעה 11. ישיבה זו נעולה.

הישיבה נעלה בשעה 18.42.